

בענין נכסים שבאו בירושה

כשאר נכסים בפריעת חובת המוריש

איתא בב"ב קכד. "תניא אין בכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן, רבי אומר אומר אני בכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן אבל לא בשבח שהשביחו יתומים לאחר מיתת אביהן, ירשו שטר חוב בכור נוטל פי שנים, יצא עליהם שטר חוב בכור נותן פי שנים, ואם אמר איני יוטל ואיני נותן רשאי. ולרבי ילפי מ"לתת לו פי שנים, דבכור יכול לומר איני נוטל ואיני נותן.¹ וחפשו הראשונים למצוא נ"מ בהא דיכול לומר איני נוטל ואיני נותן, דהלא סוכ"ס הבע"ח גובה החוב מ"מ.

ולזה כת' הרשב"ם ד"היכא דאמ' איני נוטל הוי כמחל על חלק בכורה ואטול כחלק כפשוט. וא"כ אין ב"ד יכול לכופו לשלם לפרוע אלא כנגד חלק פשיטותו. לכאור' חזינן דלדעתו אין זה מחמת שעבוד נכסים בלבד, דלכאור' א"כ ליכא כפייה כלל (כפי שיבואר בראשונים בהמשך) - אם לא נאמר דס"ל לרשב"ם דשייך כפייה אף אשעבוד נכסים - ונראה דצ"ל כן כפי שיבואר בדב' הרשב"ם בהמשך דליכא אלא שעבוד נכסים בלבד.

---

¹ ופי' הרשב"ם - הא דיצא עליהם שט"ח, הוי ענין בפנ"ע - ולא קאי אהא דלפני כן דאם ירשו שט"ח.

ושם - ד"בכור נותן פי שנים כי היכי דנוטל פי שנים דאותם נכסים נשתעבדו כולם למלוה, "עכת"ד. וד"ז הוי חידוש דבכור צריך לשלם פ"ש, ולא אמרי' דצריך לשלם דוקא כחובת גברא, שוה עם כל אחיו, אלא חזינן דתלוי בנכסים, אם לא נאמר דהכוונה דרק הבכור נשתעבדו נכסיו כשיעור פ"ש (אף דלמעשה א"צ לשלם פ"ש). וג"כ צ"ע אי מיירי אף שירשו מטלטלין, דבדרך כלל לא נשתעבדי.

ובהמשך דב' – "ונ"מ שצריך זה המלוה לתבוע את שאחיו של זה לדין. ואם אין יכול לכפם מפסיד, או אם הלכו למד"ה. אין מורידין לבע"ח בקרקע עד ששמעו ב"ד טענת האחין דמה ידעי' איזה טענה יש להם דשמה יטענו פרענו או שטר פרוע" – **ומהא דלא כת' דנ"מ דחייב ליטפל בדבר וכדו' [כהר"י מגא"ש ויד רמה שיבואר בסמוך], נראה דלרשב"ם הכל נובע משעבוד נכסים בלבד.**

וממשיך דב' " ... דס"ד דכיון דבכור הוא זכי ליה רחמנא פי שנים, וא"א לומר שאיני חפץ שיהיו שלי, דבע"כ הן שלו דמשעת מיתת אביו ירש פי שנים עד שיפקרם או ימכרם או יתנם לאחרים. וצריך להגבות לזה המלוה כנגד פי שנים. קמ"ל דבע"כ לא זכי ליה רחמנא דכת' "לתת לו." כעין מתנה אם ירצה לקבל. ואם ימחה לא יקבל. דאין מזכין לאדם בע"כ. אבל מחלק פשיטותו א"א לומר כן דירוש בע"כ."

ומוסיף "יש מפרשין דאם אמ' איני נוטל בשט"ח שיש לאבי על אחרים פ"ש, וגם איני נותן בשט"ח היוצא עלינו פ"ש - והרשב"ם מק' עליו דהלא מטלטלי דיתמי לא משתעבדי, ורק מקרקעדי? ומהא דרשב"ם אינו מביא הא דמ"מ מצוה עליהם לפרוע חובת אביהן [כדאי' לק' קנז]. - משמע דס"ל דליכא בזה דין מיוחד דמה שיורשים הוי בכלל השעבוד לבע"ח, אף דמטלטלי. והא דצריכים לשלם חובת אביהם, הוי רק בקרקעות דמשועבדים לבע"ח. וכן מבואר בהמשך דב' הרשב"ם - "והא דכת' איני נוטל ואיני נותן הוי רק אורחא דמילתא. אבל יכול לעשות כן אף בלי חוב נגדם." אף מכאן, משמע דדעתו דאין לגבי יורשים אלא שעבוד נכסים בלבד. דאי הוה נוטל עליו לפרוע חובת אביו, לכה"פ הוי חידוש דהגמ' מלמדנו שיכול הבכור לומר איני נוטל, אף דאיכא חובות לאביו, והוא אינו פורע אותם. ואי ד"ז הוה חידוש, הו"ל לגמ' לנקוט כה"ג בדוקא, ולא רק מאורחא דמילתא. וכן ע' בנוב"י חו"מ לד - דמוכיח דלרשב"ם ליכא על היתומים שעבוד הגוף כלל.

ואף התוס' שם הלך בשיטה זו בעקבות הרשב"ם דליכא שייכות בין הא דבכור נוטל טפי להא דחייב לשלם טפי - דתוס' הביא נ"מ דאם היתומים קטנים. דיכול לומר הבכור איני נוטל, והנכסים ישארו אצל קטנים ולא יטול הבע"ח מהם. דאין נזקקין לנכסי יתומים. ואף מחלק פשיטות יכול לסלק עצמו ע"י קנין. ושוב מביא דעת ר"ת דמיירי בכגון שיצא עליו

שט"ח על הבכור עצמו. איני נוטל ואיני נותן רשאי והבע"ח מפסיד...
 ולכאור' ביאור זה הוי דלא כפשטות הסוגיא, דאיכא יחס בין הא דנוטל פ"ש,
 להא דנותן פ"ש מהירושה בשביל אביו. וכבר הוכחנו דאף הרשב"ם ג"כ
 ס"ל כן מהא דכת' דסוגיין לאו דוקא בדאית ליה חוב, אלא דדיבר הכתוב
 בהוה.²

ור' יונה מניח כהנ"ל בפשיטות דליכא חובת גברא על היורשין,
 ומק' אסוגיין דפשיטא דיכול לומר איני נוטל ואיני נותן. דהלא כלום

² אבל ג"כ לא כת' דמחדש דיכול לעושת כן אף נגד בע"ח דעמצו. ואולי ד"ז תלוי אי
 יכול להפסיד בע"ח דידיה בכה"ג, וביחס שעבוד המוטל על גופו לפרוע, לשעבוד
 דוקא על נכסיו, היכא דאית ליה. וכת' הרשב"א בסוגיין - דנ"מ להיכא דהלכו אחים
 למד"ה. דאף שהבכור כאן, אין לבע"ח בקרקע עד דשמעי ב"ד טענת האחין: משמע
 דאי לא הוה יכול להסתלק, היו גובין ממנו בלי טענת האחין - וא"כ אמאי לא עושים
 כן בחלק פשיטותו - אם לא נימא דחלק פשיטותו עדיין בתוך תפוסת הבית, וא"א
 לדון זה בלי זה.

ואפשר דאפי' לרבא בכתוב' פת. דאף בבע"ח דעלמא נפרעי' ממנו שלא בפניו כדי
 שלא שלא יהא כאו"א נוטל מעותיו של חברו והולך לו ויושב במד"ה - לכן עוד נ"מ
 דאילו לא היה הבכור יכול לסלק מחלק בכורתו אומרים לו או פרע או נורידנו לבע"ח
 בקרקע כדינו בשומת ב"ד מיד. אבל עכשיו כל שהאחים קרובים כדי שנשלח לבע"ח
 ונודיעם. אין יורדין לנכסים עד שנשלח להם תלת אגרי' חדא גו תלתין וחדא גו
 תלתין.

ומק' אר"י מגאש ד"מאין זה וכי כופין בשוטי למי שאינו רוצה להטפל בנכסים
 לפרוע. אלא אם רצה או' לב"ד איני רוצה להטפל. שומו לו והורידוהו לו כל זמן
 שתוצו, לדין דקיי"ל דשעודא דאור' - ואפשר דלר' הונא ב' דר' יהושע דפריעת
 בע"ח מצוה שכופין אותו - אלא דלא קיי"ל הכי. " אבל ע' קעד. ביד רמה - כיון שמת
 המוריש הערב הוי ערב דיתמי כיון דרמי חיובא גביהו - ואף דשמעי' לר"פ
 דשעבודא דאור'. זהו רק משום דס"ל דפריעת בע"ח מצוה. ויתמי לאו בני מיעבד
 מצוה עד דגדלי - ולר' הונא איכא שעבוד מלבד המצוה. אלא ממילא משתעבד נכסי
 - כלומר להיד רמה השעבודים נובעים מהמצוה לפרוע, היפך דב' הרשב"א. וע' קנז.
 בדיון אי דאיקני משתעבד. דלמאירי - מדמה הא דקנה הלוח אחר ההלואה למלוה על
 פה דמיניה אפי' מגלימא דעל כתפיה. וכן אם מת לגבי יורשיו - אבל אם כת' דאיקני
 מהני. ואף דאין אדם מקנה דבשלב"ל. בזו תיכף כשקנאה נשתעבדה לכל הקפותיו
 מאליו. כמו מיניה מגלימא דעל כתפיה. ונשתעבדו מן הסתם, ר"ל אף בלא כת'
 דאקנה. למה נפקע כשמכרו. משום שחסו על הלקוחות. אלא לכי כת' חזר הענין
 לדינו. ונשתעבדו משעת מקח מן הדין - דלא כיד רמה, וקצות קיב, א - דמדרבנן
 בלבד (וליד רמה - משמע דרק מסתמא מיניה דאקנה מהני). ואכמ"ל בסוגיא ארוכה
 דשעבודים.

יתומים חייבים לפרוע חובת אביהם אלא מנכסי אביהם? ות' דהחידוש דמסתלק מחלק בכורה בדיבורא בעלמא, וא"א לחזור בו, משא"כ בחלק פשיטות דצריך להקנות לאחיו הקנאה גמורה. דאל"כ יכול לחזור בו - אבל מק' בלש' דרשאי עכ"ד. ומבואר בדב' ג"כ דליכא חידוש כלל בהא דיכול לסלק את עצמו מלפרוע חובות אביו. וכן משמע מהמשך דב' דשוב הק' בהא דבכור נותן פ"ש בלבד - "הלא הבע"ח יכול לגבות הכל ממנו, וא"א לדחותו אצל שאר אחים ועל הבכור לחזור ולגבות משאר האחים - כדאי' קז. בב' אחים שחלקו ובא בע"ח וטרף חלקו של א' מהם - ודן דאולי שאנ"ה דלא עיכב עליו, אף דהיה יכול... לפי ששעבודו מוטל על כל האחים." עכ"ל. ומסתמא דד"ז תלוי דהשעבוד לגמרי על הנכסים, או דג"כ איכא חובת גברא על היתומים. דאי מוטל על היתומים, א"כ לכאור' אין כל או"א מהאחים צריכים לשלם אלא כפי חלקו. אם לא נאמר דאף הצד דמשלם רק כפי חלקו, הוי משום דאיכא חלוקת קרקעות המשועבדים בין היורשים. ומסיק "דנראין דיכול לגבות הכל מיורש א' אם יש בחלקו כדי כל החוב. וא"א לדחותו אצל האחים לומר לו לאו בע"ד דידי את אלא בשליש. לפי שכל שדה ושדה משועבדת לו לכל חובו. כיון ששדות שוות בזיבורית בינונית או עידית, ודינו על זה כמו על זה.³ ואף שהלוה היה יכול לפרוע לו חובו במפוזר בכמה שדות מקצת חובו. אבל א"א לדחותו לשדות שאינן שלו. כל שלא נתרצו שאר האחים לפרוע או כשאין אחיו שם." עכ"ל - וגם בזה י"ל דר' יונה לשיטתו דהשעבוד מוטלת על הנכסים בלבד, ולא כה"א דידיה דעל האחים.⁴

ואף דעת הראב"ד, ריטב"א, נמוק"י ס"ל דליכא על היתומים אלא שעבוד נכסים:

הרשב"א מביא מהראב"ד - דאף מחלק פשיטתו אם אמ' איני

³ כל זה דלא כתוס' ורוב ראשונים בההיא סוגיא דמיירי דוקא באפותיקי וכדו'.

⁴ אבל ק"ק לומר כן בדעת תוס', דבסוגיין משמע דליכא שום חידוש בהא דהיורשים יכולים שלא ליטול וממילא שלא לפרוע חובת אביהם. אם לא נימא דרק מאחר שכבר נטלו חל עליהם חובת אביהם מחמת נכסיו, א"נ כדמצינו בסוגיא דאין ספק מוציא מידי ודאי דכיון דהוי יורש, ממילא נחשב כיוורש על הכל, אף דלמעשה אינו נוטל אלא חלק מן הנכסים.

רוצה בירושת אבי, ולא אפרע חובותיו אין מעשין אותו. אלא הכא לענין חזרה קאמ' - דלפשיטות כי אמ' פשוט לא יריתנא ולא פרענא וכי פרעי אחוה בזווי הדר אמ' הבו לי מנתאי ואפרע לכו זווי מצי הדר ביה. דכי מית אבוה כבר זכה בחלק פשיטות. אבל חלק בכורה לא זכה ביה דרק כמתנה. ובמתנה כל דאמ' אי אפשי דב' קיימין ועוד דבחלק בכורה אשכתן דמחילה קלילה מהני ביה. דאם ויתר אפי' במקצת ויתר בכולן. והריטב"א מוסיף על דבריו "דאפי' הלוה עצמו איני רוצה ליטפל. אלא כפיה שלו היינו שנרד לנכסיו ונפרע לזה אחר שיקבל חרם שאין לו מעות וכ"ש יורש". ולכאו' יש לצדד נגד סברת הכ"ש, דאולי שאני משום מצות כבאו"א - אבל מ"מ י"ל לדעתו דאין זה שעבוד נכסים בלבד, אלא אף בכלל שעבוד הגוף, אלא דלא כדרגת הלוה עצמו. וכעין דב' הריטב"א כת' בנמוק"י - דהחידוש דלא תימא דבכור דאף דיש לו קודם חלוקה למכור או למחול, לא תימא דזכות גדול כירושה דעלמא דאף שאמ' אי אפשי בו דיכול לחזור בו, ואפי' פרעו אחיו מעות. לפי"ד שאר יורשים א"א להסתלק משום דזכות גדול, ולא כשא"ר משום דכבר זכו.

מכל ראשונים אלו נראה שליכא ענין מיוחד על היתומין לפרוע חובת אביהן, והוי שעבוד נכסים בלבד. וכ"ז נראה ג"כ כפשטות סוגיא ר"פ הגוזל בתרא - ב"ק קיא: - דחייב להחזיר גזלת אביהם דוקא בדהניח להם אביהם אחריות נכסים.

שאני ירושה דצריך לפרוע ממנו טפי:

יורש נכנס תחת מורישיו בנכסיו

א. חיוב לקבל הנכסים, ולטפל בהם בפרעון

קכד. כבר הבאנו כל הראשונים החולקים, אבל שיטת הר"י מגאש היא ד"מהא דכת' כן רק לגבי בכור משום ד"לתת לו פ"ש". שמעי' דירוש פשוט אינו יכול לסלק ידו מאותו ירושה לומר לאותן בע"ח הרי הנכסים לפניכם איני רוצה לירש אותן ולא ליתן לכם כלום. אלא כופין אותו להטפל בדבר ולמכור אותן ולהגבותן או לשומן עליהם. וטעמא דירושה ממילא קאתיא ומההיא שעתא דמית מורישו הו"ל הני נכסים ממילא נכסים

דיליה והו"ל במקום מורישו. מה מורישו לא מצי לסלוקי נפשיה אף הוא לא מצי לסלוקי נפשיה. אבל בכור דהוי מתנה דירתי לא מטא לידיה דמצי למימר לא נח"ל. אבל ירושה דממילא כמאן דכבר קיבל מתנה. "משמע דלגבי אותן נכסים שקיבל מאביו הו"ל ג"כ שעבוד הגוף. דאיהו גופה צריך לטפל בדבר, ולא רק להניח אנכסים המשועבדים. ואף בכור הוי כן אי הוה מקבלו - ולכאו' הא דצריך לטפל בדבר הוי משעבוד הגוף, ואינו משעבוד נכסים בלבד... לפי"ז נראה לבאר דהיורש צריך ליחס לנכסים שבאו בירושה כמו שעדיין שייך למורישו.

וכעי"ז ביד רמה - ד"דוקא הבכור דקרייה מתנה, אבל חלק פשוט. אם אמר איני נוטל ואיני נותן אינו רשאי. אלא היכא דירית מידי דמשתעבד לבע"ח דאבוה מחייב לאיטפולי ביה ולשיימיה נהליה משום דמצוה על היתומים לפרוע חובת אביהם דשבק להון אבוהון. וכיון דמצוה לאו כל כמינייהו לסלוקי נפשיהו מנכסיה דאביהון, אלא מחייב למשיימינהו לבע"ח או למפקינהו מיניה."

אי"ה בהמשך נביא כמה דיונים הבנויים על דב' חידושם של הר"י מגאש והיד רמה דיורשים צריכים לשלם חובות מורישם טפי מסתם לקוחות:

ב. נכסים שבאו לאחר ההלואה

ואי' בב"ב קנז. דיון בדאיקני (היכא דשיעביד את עצמו אף אנכסים שיקנה לאחר ההלואה) קנה ומכר, דאיקני קנה והוריש - אי משתעבד. ודן בהא דנפל הבית עליו ועל מורישו. והיתה עליו כתובה ובע"ח, דמשמע דאיקני נשתעבד - והגמ' דוחה דאף לדעה דלא משתעבד, מ"מ מצוה על היתומים לפרוע חובת אביהם - ולכאו' יש לבאר דהוי כעין חובת גברא בלבד מדין כיבוד אב ואם, ולא מדיני ממונות, וכן משמע מדב' הריטב"א שיובאו בסמוך, אבל הוסיף הרשב"ם "... אלא גבי יורשים משום מצוה, ואפי' לא כתב לו דאיקני משתעבד יורש למלוה משום מצוה על היתומים," מבואר בדב' דאיכא שעבוד, וכלפי המלוה, ולא רק מצות כיבוד אב. ובהמשך הגמ' דדעת רב ושמואל דמלוה בע"פ אינו גובה מיורשים ומלקוחות. ולכאו' הביאור בזה, דהא דיתומים צריכים לפרוע

חובות אביהם, אין זה חובת גברא בלבד מחמת כאו"א אלא דנכסי הירושה משתעבדין טפי, אבל רק היכא דשייך שעבודים.

ג. כפייה – מצוה

ובתוס' שם ד"ה מצוה - מוכיח מסוגיין דכופין, ולכאו' ראייתו מהא דבע"ח יכול לגבות ממנו, ומ"מ דעתו דכופין דוקא היכא דהניח להם אחריות נכסים. דנזקקין ליתומים במלוה בשטר - ובכתוב' צא: - בקטינא דארעא, [ההוא גברא דהווי מסקי ביה מסקי ביה מאה זוזי שכיב שבק קטינא דארעא דהוה שויא חמשיין זוזי אתא בע"י וקטריף ליה אזול יתמי יהבו ליה חמשיין זוזי הדר קטריף לה אתא לקמיה דאביי א"ל מצוה לפרוע חובת אביהן. הני קמאי מצוה עבדיתו השתא כי טריף בדין קטריף.]. דמיירי דלא הניח להם אביהם אחריות נכסים, ולכן אין כופין. אבל כאן אף למ"ד דדאיקני לא קנה ומשתעבד. בדין בעי למימר דכופין. כיון דמנכסי דידיה מיפרע. כופין היתומים למ"ד מלוה בע"פ גובה מן היורשים, עכת"ד. מבואר דחייב לפרוע חוב אביהם כשיעור מה שהניח להם אביהם, וכופין עליו, ולכן לכאו' חזינן דאינו משום כבאו"א. ובסמ"ע קיא, לא - משום דרשות יורש כרשות לוח, דבנא כרעא אבוה.⁵ ותוס' מסיים "אבל כי שבק אחריות נכסים. אף דפריעת בע"ח מצוה. כופין דכופין על המצוות."

הריטב"א שם הביא דב' תוס' דמחלק ד"אף דאין כופין על מה שלא ירשו מאביהם [כתוב' צא:], מ"מ כופין אמה שירשו. אף דאינו משתעבד כגון דאיקני, או מטלטלין. "עכ"ל, לפי"ז משמע דאיכא מצוה אף ממה דלא ירשו. אבל שוב מביא דעה דלא אמרו מצוה איתומים אלא ממה שירשו דאיכא לזות שפתים וכעין לוח רשע ולא ישלם ויש בפרעון כבוד אביהם. אבל כשלא ירשו אין כאן מצוה כלל. וכע"ז בריטב"א קיד' יג: - "מ"ע דפריעת בע"ח נלמד מהא "יוציא אליך את העבוט". וכיון דאיכא מ"ע. כופין אותו לקיימו, כשם שכופין אשאר מ"ע. וכדי שלא תהא לוח רשע ולא ישלם" צ"ע אמאי הוצרך לכך? - אבל לגבי יורשים ליכא

⁵ ע"פ ב"ק ר"פ הגוזל בתרא דרשות יורש לאו כרשות לוקח - ולא רק משום דהוי דממילא, אלא משום דלא נתחלף רשויות כלל.

מצוה דאור' ממש בעשה. דקרא ד"יוציא אליך" בלוה כת' - ותדע דקרא במטלטלי כת'. ואפי"ה מטלטלי דיתמי לא משתעבדי. ומצוה דעלמא על היורשין כדי שלא תהא אביהם לזה רשע ולא ישלם - ואם לא רצו אין כופין. דלאו אינהו רמו עלייהו ההיא מצוה" עכ"ל. **לפי"ז הוי כעין חובת גברא על היורשים, ורק במה שירשו, משום לזות שפתים.**

אבל רע"א ב"מ עב - מביא משו"ת הרשב"א המובא בב"י ס' קז דס"ל כדעת תוס' הנ"ל, מובא בריטב"א - **דכופין יתומים לפרוע חובת אביהם כל היכא דירשו ממנו, אפי' מטלטלין, דמצוה לפרוע חובת אביהם, ורק לגדולים וכשהם לפנינו דבני עביד מצוה. אבל מ"מ היכא דאית להם חוב דידהו. צריכם לשלם זה תחלה, דמצוה לפרוע חובת עצמם תחלה. ורע"א מק' עליו מב"ק ר"פ הגוזל בתרא דחייבין היתומין רק בהניח להם אביהם אחריות נכסים? ומסתמא צריך לת' דמיירי דוקא היכא דהיתומים אינם לפנינו, או דא"א לכופם לשלם.**⁶

ד. אף ממטלטלין?

וע' בשו"ת רש"י ס' רי - דן בלש' הכתובה "קבילת עלי ועל ירתי בתראי לאיתפרעא ואפי' מגלימא דעל כתפאי" - והוא מביא דעה דגובה אף ממטלטלי דיתמי. ורש"י דוחה דלא חייבתו תורה לגבות ממטלטלין בשום חוב. אבל שוב מספק"ל דאולי דוקא מיורשים שירשו ממונו בתר מותו, ולא ממתנה גמורה דמחיים.

ה. דוקא מאביו או אף משאר מורשים

וכת' היד רמה בב"ב שם דמצוה איתומים לפרוע חובת אביהם משום כבודו, מנכסיו, אף דלא אשתעביד, **דוקא מבניו, ולא ממכר, מתנה ושאר יורשים.** ובלי להביא דעת היד רמה, כת' התומים קיא, דלא מסתבר לחלק בין בנים לשאר יורשים, חדא דלא מצינו הבדל [אבל ע' בשיטמ"ק

⁶ נוכיח בהמשך דלדעת הרשב"א הוי חובת גברא בלבד, וכופין משום מצוה דכבאו"א.

מהראב"ד ג"כ מחלק כך - והמאירי מביא ד"ז כיש אומרים] ומוכיח ג"כ מהמשנה⁷ הנפל הבית עליו ועל אביו ועל מורישיו. דמשמע דאותו מצוה לפרוע אף אשאר יורשים. אבל כמובן דיש לחלק דמ"מ אין כופין אלא מהבנים.⁸ ועצם הדיון תלוי אי הוי הלכה בכיבוד אב ואם בלבד, או"ד דכל יורש נכנס תחת מורישו לגבי נכסים שירש.⁹

ו. שעבוד נכסים או אף שעבוד הגוף

איתא בכתוב' פה:, ובב"ב קמז: - אמ' שמואל המוכר שט"ח לחברו וחזר ומחול מחול, ורוב ראשונים¹⁰ ביארו משום דמכירת שטרות הוי מדרבנן בלבד. אבל שיטת ר"ת¹¹ לחלק דיכול למכור השעבוד נכסים בלבד, אבל השעבוד הגוף נשאר אצל המלוה. ולכן כשמוחל השעבוד הגוף דנשאר אצלו, ממילא פקע ג"כ השעבוד נכסים. הר"ן כתוב' פו. והרשב"א ב"ב קמז: - ס"ל דא"א לומר דכל דפקע שעבוד הגוף, ממילא פקע שעבוד נכסים, דהלא שעבוד נכסים חל אף אחר מיתתו כמו ערבות. דנכסי דבר איניש אינון ערבין ביה, אף דלא שייך שעבוד הגוף עכשיו, דאל"כ אמאי חייבין היתומין לפרוע חובת אביהם? ולא רצו לדחוק דהוי כאילו הלכו הלוח למד"ה כשמתו, ולא פקע השעבוד הגוף כלל במיתתו, אלא ע"י מחילת החוב.¹² והתומים סו, מג - מק' עליהם דהלא מי שירש נכסיו איכא שעבוד על גופו כמו על המוריש - ומוכיח כן מהא דעדיין

⁷ ב"ב קנז.

⁸ ומסתמא ראת התומים ע"פ שיטתו בסמוך דשעבוד נכסים תלוי בשעבוד הגוף.

⁹ לכאו' ג"כ היה אפשר לחלק בין בנים לשאר יורשים מטעם אחר, דרק בנו נחשב כקם תחתיו - כלש' הגמ' קח: - דבנו קם תחתיו ליעוד ושדה אחוזה [אבל לא מצינו מי שחילק כך לענין זה].

¹⁰ ע"ש בתוס'.

¹¹ המובא שם בכל הראשונים.

¹² אבל שמעתי מהגר"צ שכטר בשם הגרי"ד דזהו הפשט הנכון בדעת ר"ת, דעדיין איכא שעבוד הגוף, כל דלא נמחל החוב.

שייך שעבוד נכסין אנכסים שירשו, ושייך שעבוד נכסים דוקא היכא דעדיין איכא שעבוד הגוף¹³ - לפי ביאור ר"ת הנ"ל בסוגיא דמוכר שט"ח וחזר ומחלו.¹⁴ והוא חוזר על יסודו בתומים לט, ב - לת' קוש' הש"ך ר"ס לט - דמק' אדב' הרי"ף, רא"ש בהא דמצד א' קיי"ל דשעבודא דאור'¹⁵, וכן שיטת ר' פפא. ומאידך דעת ר' פפא דאין גובין מיתומין קטנים משום דהוי מצוה. ויתמי לאו בני מצוה.¹⁶ ואמאי לא נגבה מקרקעי דירתה הקטנים, הלא שעבודא דאור' ? - ומת' דשאני קטנים דלית בהו שעבוד הגוף, ולכן ג"כ לית בהו שעבוד נכסים - דהשעבוד נכסים הוי כפייה על נכסיו לעשות מצוה המוטלת עליו. וכע"ז כת' בתוס' הרא"ש כתוב' פו. "כיון דנכסיו נפלו קמי יתמי דלאו בני מצוה. אף לנכסיהון לא נחתינן."¹⁷

הקצות ס"ק כו דחה את דב' מהא דערב צריך לשלם אחר מיתת הלוה. אלמא דהערב צריך לשלם אף דכבר מת הלוה ופקע שעבודו.¹⁸ ומאידך הנתיבות לגב - בענין אי בירושה נחשבים כנוגע בדבר לעדות. היכא דמורישיו קרובים לו,¹⁹ ולא היורשים - והקצות פסל מחמת שעבוד נכסים דערבים ביה. ולנתיבות היורשים עצמם אית להו שעבוד הגוף משום

¹³ וע"ש במה שחולק אדב' הריטב"א - במקרה שראובן חייב ללאה אשתו, ולאה מכרה חובה לאחר. ומתו שניהם. ועכשיו השעבוד הגוף לגמרי אצל היורש בין מצד המלוה ובין מצד הלוה - ולכן לדעתו בטל כל החוב ושעבוד לגמרי - אבל לריטב"א כל דלא הוה מחילה, השעבוד עדיין קיים לכל דאתי מחמת המלוה.

¹⁴ אבל לכאור' א"כ צ"ע בהא דעדיין שייך שעבוד ללקוחות - וע"ש שדן בזה, ואי"ה נדון בזה בהמשך. וג"כ צ"ע בהא דמק' אראשונים אלו שחולקים אר"ת, משיטת ר"ת.

¹⁵ קיד' יג:

¹⁶ ב"ב קעד.

¹⁷ וצ"ע לגבי לקוחות דהוו קטנים, או דנשתטו וכדו'.

¹⁸ כמוכר דד"ז תלוי אי ערב ג"כ אית ליה שעבוד הגוף כאילו הוא עצמו לוח. וע"ש בקצות שמביא עוד ראייה מהא דצריך לשלם הענקת ע"ע אחר מיתת האדון - הלא לא נשתעבד נכסיו מקודם, דהענקה חל רק במיתתו?

¹⁹ ע"פ רא"ש סנהדר' מובא חו"מ לג, יד - ב' דעות אי שכי"מ שצוה בפני עדים הקרובים לו ורחוקים מבניו אי הצואה כלום, או"ד דפסול כיון דנמסר העדות כשהיו פסולים, אף דכשרים אצל היורשים דכל העדות שייך גבייהו.

דכרעא דאבוה, ולא רק סתם ערבות. משום דהלא נכסי היורשים קודמין לשאר לקוחות. משום דהנכסים ערבין עכשיו בעד היורשים, ולא בעד המת. "עכ"ל, ומשמע דלנתיבות, לא רק דאיכא ליורשים שעבוד הגוף בעצמם, אלא דאינו אפי' לטובת אביהם. דא"כ נימא דנוגע מחמת שלא תהא לזה רשע ולא ישלם.²⁰ וכן בנתיבות קיב, ה דהיכא דירשו קרקעות, ג"כ אית ליתומים שעבוד הגוף. ולכן המלוה יכול אף לתפוס מטלטלי כנגד החוב, אף דמטלטלי לא משתעבדי - ומוכיח דכן מהא דרבא בר שרשום בב"ב לג. דתפס פירות נגד חוב אביהם.²¹ משמע א"כ לפי"ד דאין זה דין בנכסים שבאו בירושה (לכה"פ בלבד), אלא דכיון דקם תחתיו בקרקעות, ממילא ג"כ אית ליה שעבוד הגוף. אבל צ"ע מכתוב' צא: - בהא דקטינא דארעא, דהוצרכו להחזיר לו הקרקע כדי לגבות ממנו - ואמאי לא גבה ממטלטלין, וצע"ג בדב'.

והשיב נגדו המשובב נתיבות לג, ב והביא ראייה דלאו מדין שעבוד הגוף ליורש, מהא דא"כ אף היכא דלא ירש כלום. כיון דבנו כרעא דאבוה? - וג"כ מביא ראייה מהא דהדין כן אף בהמבזבז מנכסי גר שמת [שו"ע ערה, כח - ע"פ תוספת' כתוב' י, ו - גר שמת ובזבזו ישראל את נכסיו ויצתה עליו כתובת אשה ובע"ח. גובין מן האחרון שלהם. אין להן גובה מן שלפניו. אין להם גובה משלפני פניו] ? - ועוד מק' מהא דמטלטלי דיתמי לא נשתעבדי מדינא? ומסתמא הביאור הנכון בדעת התומים, דג"כ נראה דהוי דעת הר"י מגאש, ואולי היד רמה הנ"ל, דהוי רק הרחבה מהשעבוד הגוף של המוריש - וא"א ליצור שעבוד הגוף ממש, דשל עצמו, בלי

²⁰ כמובן י"ל דירשים שייך רק היכא דלית בהו שאר שעבודים. וכהנ"ל, א"נ דהוי כאילו של המת, ונחשב כבנ"ח - כדיבואר בהמשך.

²¹ ומסתמא ג"כ יש לדחות הראיה מרבא בר שרשום דשאנ"ה דתפס הקרקע לגבי פירותיו [וע' רמ' טו"נ ט, ו] - וע' בתומים קיד, - שדן בסוגיא זו באריכות, ודעתו דשאני תפיסה כדי לזכות בממון שכנגדו ע"י מגו מממון לממון, ולא בתורת גביית מטלטלין. [וע' בסוגיא שם המח' רמ', ר"י מגאש - נגד רמב"ן, ר' יונה - אי היה יכול להשתמש במגו לתפוס בפירות לכתחלה.]

הלוואה.²²

וע' בס' התרומות שער ד, ח"ד (מובא בשו"ע קז,ד) שדן אי היורשים יכולים לסלק המלוה מקרקע אביהם, בקרקע שלו. מי אמרי כיון דהאי ארעא לא אשתעבד, או"ד אנא במקום לוח קיימא. ומסיק דא"א ודקאמרת דיתמי במקום לוח. נכסים דידהו אינם במקום לוח - ועוד דהוי כלוקח. מבוואר דלפי דעה ראשונה, דלגבי מה שירש, נכנס במקום הלוח.

ז. בזבזו מנכסי הגר שמת

כת' הנתיבות לז, יג - דבע"ח אינו גובה מנכסים שנתייבש ממנו הלוח וזכה בהם אחר. דהרי אינו ברשותו [ודלא כהתומים לז, יח]. והא דבע"ח גובה אף ממה שהפקיר הלוח ומלקוחות, ולא אמרי' דכיון דנתיבש ממנו, ופקע ממנו שעבוד הגוף, פקע ממנו השעבוד נכסים - זהו משום דמחמת השעבוד הוי כאילו מכר דבר שאינו ברשותו, ולא הוי מכירה או הפקר, משא"כ ע"י יאוש דמהני דוקא משום דאינו ברשותו. [ע"פ רש"י פסח' ל: - דכיון דאיכא שעבוד על הדבר כשמכרו הוה דבר שאינו ברשותו, ולא הוי מכירה - אבל יאוש חל בדוקא היכא דאינו ברשותו (כרמב"ן הידוע פ' אלו מציאות)]. ומק' ממי שבזבז מנכסי הגר, דבע"ח גובה ממנו. ות' לחלק דשאני ההיא דגר שמת דמיד זכה המלוה בה, דעד שמת הלוח הוה מעכב על המלוה מלהוי דידיה, משא"כ ביאוש דאינו ברשותו אף נגר המלוה, עכ"ד של הנתיבות.

²² וע' באו"ש מכירה ו, יב - דרצה להוכיח כהתומים, דעדיין איכא שעבוד הגוף אף אירשים, מהא דהמלוה יכול למחול אף ליורשים, וממילא פקע השעבוד נכסים ג"כ, ואם נימא דהיורשים פורעין רק מטעם שעבוד נכסים בלבד. הלא מחל רק אשעבוד הגוף. אבל מביא מהא דמשמע להיפך מדב' רש"י כתוב' צב - בראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות. ושמעון מכרה לראובן באחריות. ואתא בע"ח דראובן וקטרף מיניה. דאמ' רבא דאחריות דנפשיה לא קביל עליה, ומ"מ מודה רבא בראובן שירש שדה מיעקב ומכרה לשמעון שלא באחריות. ושמעון מכרה לראובן באחריות. ואתא בע"ח דיעקב וקטרף. דדינא דשמעון מפצי. דבע"ח דיעקב כבע"ח דאחר, וברש"י - ולא אמרי' דראובן כרעיה דאבוה. ואחריות דראובן לא קיבל עליו שמעון. [וע' אבנ"מ לח, י - דמהני מחילה ליורשים, היכא דאמ' דנותן גט ע"מ שפתרנה מכתובתה, ולא הספיקה עד שמת הבעל - ודעתו דמהני משום דבנים במקום המת לפרוע חובת מורישים.]

ואולי י"ל באופן אחר ע"פ תוס' עירובין ע: - דדן שם אי המחזיק בדירת הגר (באמצע השבת) אוסר מחמת דיריין בחצר, ובתוס' שם - דכל הדיון שייך רק אי ס"ל דהבא מכח הגר חשיב כיוורש להוי כרעיה דאבוה. [ע' צ"פ ערכין ו, יח, עמ' 90 - ובשו"ת צ"פ ס' מה - לחלק דאף דנחשב כרעיה דגר דנשאר ברשות הגר עד שעת זכיית המבזבז, מ"מ נחשב דפסק כח הגר מהנכסים לגבי מצוה לקיים דברי המת וכדו' - וע' הא דב"ק קי: - ה"א דכהנים בגזל הגר יורשים ולא מקבלי מתנות - לגבי החזרת חמץ שעבר עליו הפסח, ולגבי חיוב מעשר בהמה. אלמא דשייך לכאו' לומר דהמבזבז בנכסי הגר הוי כאילו נכנס תחתיו]. אבל כמובן דדחוק לומר כן.²³

ח. גובין מיוורשים בתורת עצמן, ולא כלקוחות כלל

הרשב"ם ק"לח. בביאור הא דשכי"מ שאמ' תנו מאתיים זוז לפלוני וג' מאות לפלוני וד' מאות לפלוני. אין אומרים כל הקודם זכה. לפי יצא עליהם שט"ח גובה מכולם - והרשב"ם פ' או דמירי דהזוי עדיין לא הגיעו לרשות היוורשים, א"נ דהני זוזי הוו שדות דשוות כו"כ. ה"ל אף דכבר גבו גובה בע"ח מהם דמקבל מתנת שכי"מ כיוורש. ומקרקעי דיתמי משתעבדי לבע"ח. והק' הרע"א הלא אף במתנת בריא גובה ממשעבדי, ואמאי הוצרך להוסיף דמתנת שכי"מ כיוורש, וקרקעי דיתמי משתעבדי?

²³ וע' במחנ"א זכי' מהפקר ס"ה - דן אי הזוכה מהפקר בנכסי הגר שמת, אי בע"ח דגר עדיין יכול לזכות באותם נכסים - ומביא ראיה מתוספת' כתוב' הנ"ל דהוי כיוורש - אבל שוב מחלק דאפשר דהתוספת רק במקרקעי. דכתובה אינה נגבית, מדינא דגמ', אלא ממקרקעי - ומביא מהעיטור בטור ערה, וכן רשב"א הנ"ל - דאף ממטלטלי. ומביא מהרי"ף פ' הכותב - דאף דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבע"ח, טעמא דר"ט משום דכיון דעדיין לא אתו לרשות יורשים. משתעבדי לבע"ח משעבודא דר' נתן - וא"כ בנכסי הגר שמת, דהוו הפקר משעת מיתתו. טעמא דר"נ לא שייך - ואפי' לתקנת הגאונים לא שייך אלא ביורשים דבאים מכח מורישם. כמו שכת' הרא"ש דאין אלו שבזבזו מנכסיו חייבים בקבורתו. ואינו דומה דהאומר "אל תקברני מנכסי". אבל (מן ה)גר אינו זוכה אלא מן ההפקר, ונסתלק רשות הגר [ומביא מהמרדכי - דתקנת הגאונים הוה רק מן היוורשים - וכן מנתיבות דף רעח (לא מצאתי) ושוב מסתפק דאולי תקנת הגאונים רק בבע"ח דאדעתא דהכי קסמך, משא"כ דנתחייב הגר לזה].

ואולי שאני מתנת בריא דבא מכה הנותן בחייו, ולכן נשתעבדו אותם נכסים. אבל זו אי לאו כירושה, לא הוה בע"ח יכול לגבות ממנו, דכבר פקע השעבוד במיתת הלוה. [כנתיבות, ותומים הנ"ל] אולי ע"פ סברא הנ"ל יכול לבאר חילוק אפי' בדרגא דאור', אבל לכה"פ בדרגא דרבנן יכול לבאר ע"פ תוס' ב"ב שם קעה: ד"ה "לא מן היורשים" - ומת' דלקוחות גרועים היכא דאיכא קלא - דהוי חוצפא לקנות דבר דאיכא קול דמשועבד לאחרים, וד"ז לא שייך ביורשים - ויש לבאר דעת הרשב"ם ע"פ תוס'.

ואולי ע"פ הנ"ל נוכל ליישב סתירה במשמעות הסוגיות: דע' ב"ב קעו. הל' מלוה על פה גובה מן היורשים. משום שלא תנעול דלת בפני לוי, ואין גובה מן הלקוחות משום דלית ליה קלא. משמע דבעי סיבה מיוחדת לגבות מיורשים, אף דלא שייך חסרון דקלא, וצ"ב.²⁴ ולכאור' הביאור כהנ"ל דמעיקרא ניתן לגבות מלקוחות, כל דאיכא קלא, משום דלקחו בחיי הלוה, אבל יתומים דירשו רק לאחר מיתתו, אי לאו דמשום שלא תנעול דלת בפני לוי, לא הוה גובין מהם.

וע' רשב"א קמז: - בכלל קושיותיו אשיטת ר"ת הנ"ל לחלק במכירת שטרות דמדאור', אבל רק השעבוד נכסים, והשעבוד הגוף נשאר אצל המלוה - והיכא דמחל החוב ובטל שעבוד הגוף. ממילא בטל אף שעבוד נכסים - ומק' זו"ל, "... ועוד שאם אתה אומר שכל שפקע חיוב הגוף פקע השעבוד, א"כ אף אנו נאמר דאפי' מלוה בשטר אינו גובה מן היורשים. דשעבוד גוף הלוה פקע עם גמר מיתתו. וכל שאין גוף אין שעבוד. וכ"ת שאנ"ה דלא פקע לגמרי, אלא משום דליתא, הא איתא אכתי מחוייב הוא, והרי"ז כמי שהלך למד"ה דיורדין לנכסין ונפרעין מן הנכסים של ערבים. כל שידענו שלא התפיסו צררי, ושלא פרעו." מבואר מדב' דלא הוי כעין שעבוד הגוף בכלל איורשים [דלא כתומים סו, מג הנ"ל - דהוכיח דעדיין איכא שעבוד הגוף איורשים מההיא טעמא לר"ת], דכבר פקע שעבוד הגוף, ומ"מ איכא שעבוד נכסים - דעדיין הוו כבני חורין. אבל

²⁴ תוס' קעו. ד"ה "גובה" - מק' מסוגיא קיד' יג: דגובה מן היורשים משום דשעבודא דאור', ובסוגיין משום כדי שלא תנעול דלת בפני לוי. ומת' דסוגיין לדעה דשעבודא דרבנן, ולכן תקנו מיתומים כדי שלא תנעול דלת, וסוגיא דקיד' לדעה דשעבודא דאור'. ובנמוק"י - דאוקמה אדאור' משום שלא תנעול דלת.

לכאור' צ"ע דאמאי הק' הרשב"א דוקא מירושים, דלכאור' שייך קצת גבי דידיהו שעבוד הגוף - ואמאי לא מק' אף מלקוחות דגובין מהם לאחר מיתת הלוח, אף בלי שעבוד הגוף כלל? - ולכאור' הביאור דשאני לקוחות דכבר נשתעבדו הם לגבי אותם נכסים מחיים, משא"כ כאן דרוצים לחול שעבוד נכסים אירושים, לאחר מיתתו. ולכאור' צ"ל כע"ז אף לת' דעת התומים - דאיך ית' הא דלקוחות - מי שייך אף לדידהו שעבוד הגוף - אם לא נימא דכיון דירושים חייבין, ממילא ג"כ איכא שעבוד נכסים. [אמרי' בינה גב"ח ס' טו, וכן משמעות הנתיבות] (ובס' נחל יצחק ס' קח ענף ג - דשאני מה דמכר על מה דמשועבד לבע"ח, משום דמכר בעת דהוה עליו שעבוד הגוף הוי כמוכר דבר שאינו ברשותו [ע"פ רש"י פסח' לא: בסוגיא דבע"ח מכאן ולהבא או למפרע הוא גובה]). וד"ז לא הוה שייך לירושה דממילא, אי לאו דאיכא שעבוד מיוחד אירושין.

ט. כיבוד אב מן האב: כל דלצורך המת נשאר אצלו

אף דעד כאן היינו נוקטים, דאי כהראשונים דרק בניו צריכים לשלם בדאינקי, מחמת כיבוד אב האם, דליכא ענין מיוחד בנכסים שקבלו בירושה, לפי הנראה עדיין צריכים לדון בזה. דע' בשו"ת רע"א סח - דיון לגבי ממון שקבל הבן דרך ירושה אי אמרי' ביה כיבוד אב רק משל אב [קיד' לב.], כגון היכא דהאב צוה לבנים לתת מירושתם לאחר. והוא דן אי הא דחייב לפרוע חובות אביהם משום כבודם, ואמרי' דכיון דבא מכח אביהם, לא מקרי כ"כ של בן. ומ"מ דעתו לדחות קצת די"ל דשאנ"ה דבצירוף טעם דנעילת דלת בפני לוי. וג"כ שאני היכא דאיכא זילותא דאביהם (כגון דבר מסויים של גזל או רבית).²⁵

עוד מצינו דממונו משועבד לצרכיו דלאחר מיתתו, בכתוב' מת. האומר אם מת הוא לא תקברוהו מנכסיו אין שומעין לו. לאו כל הימנו שיעשיר את בניו ויפיל עצמו על הצבור. מבואר דנתחייבו נכסי המת בקבורתו.

²⁵ וע"ש באריכות לגבי כאבו"א לאחר מותם.

ואי' בטור חו"מ ס' קז - "מצוה על היתומים לפרוע חובת אביהם. וכופין כמו את . בד"א דהניח אחריות נכסים שנשתעבדו הנכסים מחיי אביהם - אבל בלא"ה מצוה משום כבוד אביהם. אבל אין כופין ממטלטלי, דלא משתעבדי מטלטלי דיתמי. ואפי' מופקדים ביד מלוה. משום דמצות כיבוד (או"א) שמתן שכרה בצדה. ואם לא ירש כלל מאביהם ליכא אפי' מצוה על היתומים לפרוע. משמע דמה שירשו מאביהם נחשב ככבאו"א משל אב, דאל"כ ממילא ליכא חיוב לכבד משל בן.²⁶ אבל ע' ב' דעות בהג"א כתוב' שם אי איכא מצוה אף דלא הניח המוריש כלום והק' הקוב"ש כתוב' שם ס' שיד - דהלא אף דהניחו להם אביהם. הלא כבר זכו בהם, ואינו של אביהם? ודן ע"פ שו"ת רע"א ס' סח הנ"ל - ות' דכיון דצורך המת לפרוע חובותיו. וכל שצורך המת קודם ליורשים. ומקרי עדיין שלו לענין דבר הצריך לו. ומוסיף על דבה"ק מדב' המחנ"א זכ' ומתנה ס' לא משו"ת הרשב"א ס' שעה - דמי שזיכה למת מעות לצורך מצבה זכה בהן המת. כדאמרי' מותר המת ליורשים, ומסנהד' מח. כיון דגבאום לצורך המת זכה בהן המת - ומק' המחנ"א דהלא אינו משום ירושה, דאין קנין למת. אלא דנתבזה המת כשגבו על שמו. ומסביר דעת הרשב"א משום מצוה. [כיד רמה סנהד' מח] אבל הקוב"ש מבאר דב' ע"פ שיטמ"ק ב"ב ח: - דמותר המת ממש מדין ירושה. דכבר זכה המת כדי להורישו. ושייך קנינים למת לצורכו. וע' בשו"ת מהר"ח או"ז ס' קס - שדן אי שייך שהנותן מתנה למת שירשיו יזכו בו.

וכנגדם אי' ברא"ש מוע"ק ג, עט - דהיכא דכת' הגמ' סנהד' דכל מה שזרקו על המת זכה המת, לאו דוקא לש' זכה, אלא אסור בהנאה, מלמד דשייך לתכריכין שנקבר בהם. אבל לכאו' פשטות הגמ' דאית ביה צד קנין ממש. [וע' בחי' הגרש"ש ב"מ כו, ו - דלא שייך למימר הרי שלך לפניך במה שזרק ע"ג מת (רמ"א יו"ד שמט, ג), ולא אמרי' דנחשב כהיזק שאינו ניכר, דפליגי הראשונים (ע' תוס' ר"פ הכונס) אי שומר יכול לומר באיסוה"נ הרי שלך לפניך - ותי' הגרש"ש דכל דלצורך המת נחשב כקנוי לו, ולא רק כסתם איסור הנאה.] וע' בעוד כמה לש' בש"ס דאיכא צד קנין

²⁶ אבל ע' טור יו"ד ס' רמ. דאם אין לאב, ויש לבן כופין אותו וזן את אביו כפי מה שיכול - ובב"י מהרי"ף דמדין צדקה - ובדרכי משה - דהוי טפי מסתם צדקה.

למת לצורך כבודו וקבורתו. כהא דב"ק פא: דמת מצוה קונה מקומו, ובב"ב קיב. דאיכא חסרון להוי צדיק קבור בקבר שאינו שלו, ובשו"ת חת"ס יו"ד שלא - בהא דמיישב מנהג כל תפוצות ישראל ליקח אחזת קבר אף בשביל עניים - כדמצינו אצל אברהם אבינו במערת המכפלה, ובתוס' ב"ב מד: - דאין לך אדם שאין לו ד"א של קרקע לצורך קבורה, ומתוס' מוע"ק יג. מהירוש' - דאין מפנין את המת מקברו. דנוח לו לאדם לדור בשלו.²⁷ וע' במה שמביא המחנ"א שם ממח' רש"י - שא"ר בגיט' יד: **במי ששלח מעות לאחר וכשהגיע שליח ליד המקבל. כבר מת המקבל - דלרש"י אין נותנים ליורשים דהוי קנין בטעות - ולשא"ר כפשוטו דאין קנין למת. משמע מרש"י דשייך קנין למת אף בתר מותו, אי לאו דהוה קנין בטעות.**

לפי כל הנ"ל יובן טפי הא דכת' רע"א דשייך כאו"א לפרוע חובת אביהם, דהנכסים עדיין של אביו לענין כבודו.²⁸ ועפ"ז טעם זה דמשום כבאו"א, לכאו' לא שייך אלא בבנים, ולא בשאר יורשים. אבל א"כ צ"ע מדב' הרא"ש כתוב' צא: דאין כופין אמצות כבאו"א דממצוות שמתן שכרה בצדה. וכן ברמ' מלוה יא, ז - הבא להפרע מהיורש בין גדול ובין קטן. לא יפרע מן המטלטלין. אפי' מופקדין או מלוה אצל אחרים. שאין תחת השעבוד ד"ת.²⁹ ומצוה על היתומים לפרוע חוב אביהן מן המטלטלין שהניח. ואם לא רצה היורש אין כופין. ואם תפס בע"ח מחיים גובה מהם אבל הר"ן מביא מהר"ח דכופין אף אמטלטלין שירשו משום דמצוה לפרוע חובת אביהם - והר"ן חולק עליו - ומק' מכתוב' צא: - דכופין רק היכא דהדר קנאו הקרקע, וכן בשו"ת הרשב"א הנ"ל. לכאו' חזינן דלר"ח דאין זה מדין כאו"א, דאל"כ אמאי כופין, הלא מתן שכרה בצדה, אלא מסתמא דהוי כמו הוי חובת עצמם, דמצוה עליהם לפרוע חובת אביהם ממה שירשו ממנו - ואולי דבנו כרעא דאבוה. ואית להו שעבוד הגוף

²⁷ וע' בס' חבצלת השרון פ' פנחס עמ' תתנו.

²⁸ ואף דכך הבין הקוב"ש ע"פ ראיותיו, יש להבין דב' רע"א דהוי כעין שעבוד בעלמא, ולא דהנכסים עדיין של אב.

²⁹ ע' ח"י ר' ארי' לייב ס' סב.

כשיעור שירשו. אבל עוי"ל ע"פ הנ"ל דהוי דין מיוחד של כבאו"א ממה שירשו.

ואף הר"מ פיינשטיין זצ"ל ס"ל כן, דע' בדב' הדבר"מ ר"פ ח, ס"א ענף ב - אחר שהביא כמה מראיות הנ"ל דנשאר זכותים למת, לגבי מה שנצרך לצורכו, דאפשר דגם דין ירושה הוא מצורכי המת שהוא צורך ורצון גדול להמת להנחיל לבניו - ועפי"ז מבאר דין משמוש נחלה, דהמת יורש זכות שבניו יירשו אותו. [ואף אם נימא דלא כמהר"ח או"ז הנ"ל, דיכול לזכות למת כדי ליתן ליורשיו, י"ל דיכול שהמת יזכה ע"י ירושה דממילא - כדמצינו קמא]. ומצינו ג"כ בב"מ לח: וחרה אפי והרגתי אתכם. איני יודע שנשותיהם אלמנות ובניהם יתומים. אלא מה ת"ל והיו בניכם יתומים. ובניהן רוצין לירד לנכסי אביהן ואין מניחין - וד"ז הוי קללה ועונש לאב. [ועפי"ז יבואר ג"כ דב' הרמ' נחלות ד, א - "האו" זה בני או זה אחי או זה אחי אבי או שאר היורשין אותו. אף שהודה באנשים שהן קרוביו הרי"ז נאמן ויירשנו.³⁰ דמשמע דשייך הודאת בע"ד אף אממון יורשיו, והמת נחשב כבע"ד.]

י. מצוה לקיים דברי המת

לגבי עוד ענין מצינו דנכסים שבאו בירושה עדיין שייכים למוריש, מהא דאי' בכמה מקומות³¹ דמצוה לקיים דברי המת. דלכאו' אי הנכסים לגמרי של היורשים, אמאי צריכים לצייתי ליה.

³⁰ וע' תשב"ץ א, נח - ה"א דשייך נאמנות על אלא דהוו קרוביו, רק בשעה שלא היו קרובים טפי, דאו' עליהם שאלו ראויים ליורשו - אבל לא בשיש לו בנים ראויים ליורשו. דאפשר דלא היה כוונתו על דעת שיירשנו. ומילי בכדי. דלא סליק אדעתיה. ומילתא דלא רמיא אאיניש לאו אדעתיה. ודוחה דלא מפני ההודאה זוכים היורשים בירושה. דירושה ממילא וממון הקנו לו מן השמים. ודב' אלו א"צ להם להקנות לו הנכסים. ורק להחזיקו בקרוב. ולא בעי עדות, אלא חזקה בעלמא - דאל"כ לא היו אחרים נאמנים ע"פ חזקה זו, דהלא אין בידם לחלק הנכסים - ועוד דא"כ היה רק באו' כן במתכוין להנחילו - ומוכיח דז"א מהא דבר בוכרא. דמסי רוקא [ע' ריב"ש מו, מז].

³¹ כתוב' סט,; סופ"ק דגיט'.

וכדי להבין גדר דין זה, יש לע' בראשונים שדנו בזה. דאי' בגיט' יג. תנו מנה לפלוני יתנו לאחר מיתה - ובגמ' - והא לא משך. אי בבריא כי צבורין מאי מהני. אלא בשכי"מ - אמאי בעי צבורין - אלא במעמד שלשתן.

וכת' רש"י - דצ"ל דמיירי לדעה דלית ליה מצוה לקיים דברי המת - וכן הק' בתוס' דאמאי לא נימא דמצוה לקיים דברי המת מ"מ? ות':

(1) דלא רצה לאוקמי לדעת יחיד כר"מ, אף דקיי"ל כמותו.

(2) דא"כ דזהו ביאור בסוגיא שם, אמאי בעי צבורין.

(3) מר"ת דלא אמרי' מצוה לקיים דברי המת אא"כ בדבר שהושלש מתחלה לכך. ואף דצ"ע אמאי ד"ז מהני (ואי"ה נדון בזה בהמשך), מ"מ הוא מביא כמה ראיות לשיטה זו מהא דכתוב' סט: - במשליש מעות לבתו, תנו שקל לבני - וג"כ מהא דעפ"ז מבאר הא דאיסור גיורא [ב"ב קמט.]. - דלא הוה מהני מלקד"ה משום דלא הושלשו מתחלה לכך.

ופליגי הראשונים בהבנת שיטת ר"ת, בטעם דבעי הושלש מתחלה לכך. והרמב"ן כת' - **דדוקא כשאינו תחת ידיהם של יתומים**, ומסר לשליח. שמסר נכסיו לאפוטרופוס ונוכל לומר כך וכך עשה בהן.³² וכעיי"ז ברשב"א - "אלא בדבר שהוא מוציא מידו ומיד היורשים ונותנו ביד שליח או ביד שליח, ולא במה שאינו מניח ביד אחרים." וכעיי"ז **במרדכי ב"ב**

³² והק' הראשונים מגיט' מ. שפחתי עשה לי קורת רוח. עשה לה קורת רוח. ות' דכיון דאמ' כך כבר זכו בה שמים וכמוסר מתנתו לשליח דמי [וכן ברשב"א - דזכו בהן מן השמים - בשינוי קצת דזכה מן השמים, ולא דשמים זכה בהן] - ושם מהבה"ג, ורה"ג - דקורת רוח הוי לא מצינא למיעבד הך עבדתא דקשיא לא כייפינן. דדומה לאור' תן מנה לפלוני, ונתן שליח, שאין היורשים יכולים להוציא מידו מאחר שזכה, אף היא זכתה בעצמה ע"פ. וברשב"א - דלרי"ף (בה"ג, רה"ג) לא אתי שפיר: גירס' דאתי שפיר - וזהו כרמב"ן - אבל לגירס' י"ל - דלא זכתה בעצמה כלל במה שא"צ לעשות מלאכות כבודות, וליכא כעין קנין בזה עכשיו. וברייטב"א - דבוז א"א לומר דכבר זכה בה שמים. ובר' קרשקש - דזו עדיפא מביד אחרים דזכו בה מן השמים. ובס' הישר ס' קו, קח - דכבאה ליד שליח כדאמרי' גר שמת בין קטנין בין גדולים קנו את עצמן בני"ח דזכו בעצמן. וגם זאת זוכה בעצמה והויא כשליש.

תרל - דלא זכה בה משום מלקד"ה אלא הושלש מתחלה לכך כר"ת. משום דבזה לא זכו בה היורשים בשעת ירושה. אבל הריטב"א מביא ר"ת הנ"ל, ומסביר דב' דדוקא במוציא מידו ומיד יורשיו ונותנו לשליש. אדעתא למיעבד ביה כו"כ. אבל מה שאינו מניח ביד אחרים לא אמרי' מלקד"ה משום דאיכא למימר משטה אני כך או דהוי פטומי מילי בעלמא - ושוב מק' בהא דלא אמרי' כן באיסור גיורא. וא"כ יוצא דלרמב"ן, רשב"א ומרדכי בעי הושלש לכך כדי שלא תהא ממילא לגמרי ליורשים, אבל לריטב"א הוי מחמת גמירת דעת בשלמות. וכעין דב' הריטב"א הנ"ל, מינו ג"כ ביד רמ"ה, דאי התם בדב' הרמ"ה - דבשכי"מ המצוה מחמת מיתה לתת אמרי' ביה מלקד"ה אף דאינו ביד שלישי - ומבאר עפ"י"ז הא דקורת רוח בשפחתי. ומסתמא יש לבאר דב' דמטעם הנ"ל דבעי שלישי משום משטה. ואין אדם משטה בשעת מיתה, דדעתו שלמה בההיא שעתא. וכע"ז בהמשך, דבאו' מנה של פלוני בידי תנו לו, אמרי' ביה דשלא להשביע את בניו אמ' כן. משמע דבלא"ה, אי הוה ביה דעת גמורה. חייב לקיים דב' מ"מ.

היוצא לדברינו דלריטב"א דבעי הושלש מתחלה לכך דוקא כדי שלא לומר דמשטה, שיהא נחשב כצווי גמור, אבל לרמב"ן, רשב"א, ומרדכי הענין כדי שהיורשים לא יזכו בנכסים. ומסתמא הביאור דשייך מלקד"ה דוקא כשהנכסים עדיין שייכים למוריש, ולא הגיעו עדיין ליד יורשים.

אבל עדיין עלינו לבאר הא דשליש מהני לזה, דהלא היורשים כבר זכו בירושה, אף דביד שלישי, דע' בשו"ת רע"א ח"ד ס' כט (עמ' תפא) - מביא מהרמ"א חו"מ רנב, ב - דדבר שלא ניתן במתנת שכי"מ, ורק מצוה לקיים דב' המת. אם קדמו היורשים ומכרו. מה שעשו עשוי. ומדייק רע"א דמשמע דקאי אף אדב' המחבר דמצוה לקיים דב' המת שייך רק בהושלש מתחלה לכך - וא"כ לכאו' אין הנכסים ביד יורשים, וא"י להוציא בדיינים. ואמאי מהני מכירתם? וכן מק' מהר"ן סופ"ו דכתוב³³ - דבאפוטרופוס לבנו הגדול וצוה שלא ליתן לבנו עד שיהא בן כ'. דאם מכר הבן ותפס

³³ וכ"כ הריטב"א שם, וכן השי' לר"ן מהרשב"א, וכן בשו"ת ריב"ש תסח.

הלוקח מיד האפוטרופוס דמהני תפיסתו - ואף דאין האפוטרופוס רשאי לתת ללוקח מחמת מצוה לקיים דב' המת [ורע"א נשאר בצע"ג אדב' הרמ"א - דאמאי כת' דיכול לתת ללוקח נגד הר"ן] ומ"מ איך מהני מכירת היורשים, הא הוי אינו יכול להוציא בדיינים? וכמובן דד"ז תלוי בגדר אינו ברשותו, דאולי דוקא ע"י קניני גולה - אבל מ"מ חזינן דאף דביד שלישי עדיין הוי של יורשים, ובכלל "שלו"³⁴ - ואמאי אמרי' מצוה לקיים דברי המת - בפרט לביאור של המרדכי?³⁵

ואולי יש לבאר ע"פ הא דכת' הרשב"א קכט: "כל מי שהחזיק בתחלה מחמת ירושה, אף דאמ' אחריו לפלוני שג"כ ראוי ליורשו. **דכיון מחזיק בהן מכח ירושתו, אף שבא להפסיקה אינו רשאי שהרי לאחר חזקה כמצוה על נכסים שאינן שלו.** ואף באמ' דלשני מעכשיו. דכל שמחמת ירושה אין לה הפסק." ³⁶ אבל צ"ע דכת' כן רק היכא דכבר עשה חזקה בהם. ואולי כיון שהחזיק בהם כבר נתברר דהוא היורש, וא"א לאחר לזכות בהם. וכע"ז בר' יונה שם - דכיון דראוי ליורשו והחל רש באותו שדה ירושה אין לה הפסק. ושאיני היכא דירש גוף השדה ל"י שנים. דהרי כיוורשה לעולם, דירושה אין לה הפסק. ומשמע מדב' הרשב"א **דנחשב כשל מוריש רק עד שבא ליד יורשים, ומאז הוי כמצוה על נכסים שאינן שלו, ונחשב טפי כאינו שלו ממה דניתן במתנה או מה שנמכר.** דהלא התם יכול לומר אחריו - וי"ל משום דבא כדבר דלאחר מיתתו, והא כבר נסתלק. ומשו"ה

³⁴ ואף דלכאור' יש לחלק בין אפוטרופוס לשליש, מסתמא זהו רק לגבי אי נחשב כברשותו (דשאני אפוטרופוס דהוי כשומר דירושין, כפי שיבואר בהמשך) - אבל מ"מ הוי של יורשין מ"מ. נוב"י תנינא חו"מ מה - דקים לי כדעת יחיד לא שייך היכא דהנכסים ביד שלישי, דאף דהירושה בחזקת היורש, מ"מ אינו בידו.

³⁵ וע' בסוגיא דתפוסת הבית, אי עדיין נחשב קצת כשל אביהם קודם שחלקו - ע' ח"י ר' שמואל ס' יב,ה שמסתפק אי אפי' כל האחין ביחד יכולים למכור הנכסים קודם חלוקה, דפשוט אמאי לא - ומאידך מביא דעת המהר"ח או"ז ס' קכא - דבעוד שהנכסים בתפוסת הבית לא זכו היורשים. אלא בחזקת המת הן עומדין - מרש"י חול' כה: - קודם חלוקה הם חייבים במעשר בהמה. דהנכסים בחזקת מיתנא קיימא.

³⁶ ומוכיח שכן מהא דאל"כ הדעה שאחריו כמעכשיו פליג על זה, ויכול לת' המשניות אליביה. צ"ע בהא דלא מהני אף באמ' מעכשיו, דהלא לא חל הירושה כלל? ומסתמא הביאור דכבר נחשב כדידיה משום דעומד ליורשו.

י"ל **דהיכא דביד שלישי**, אף דהוי כירשוה, עדיין שייך למוריש כדי לומר **מלקד"ה**. אבל היכא דהיורשין כבר זכו בירושתן, כבר פקע מהנכסים שם המוריש, והוי כמצוה על ממון שאינו שלו. **והרשב"א הולך לשיטתו במה שכת' לגבי שעת הירושה ולגבי מודר הנאה**, דע' ברשב"א ב"ק קח: - דהאומר לבנו קונם אי אתה נהנה משלי. אם מת יירשנו דעכשיו אינו נהנה ממנו, אלא יורש ממילא נכסים מכח ירושתו שהורישו רחמנא. ואינו דומה לככרי עליך ונתנה לו במתנה [נדר' לה]. שאסורה אא"כ יד אחר באמצע. **והכא שאני דמשל שמים. שהוריש עם מיתת האב. מבואר מדב' דשיטת הרשב"א דאחר שכבר חל הירושה, פקע שם המוריש מנכסים.** צריך להקביל דב' הרשב"א לדב' הנמוק"י קכט. במי שראוי יורשו לא מהני אחריו אף לאחר שראוי ליורשו, ואף בלש' מתנה ממש. דכיון דראשון ראוי ליורשו לאו מתנה דעלמא, אף דאמ' לש' מתנה, אלא כירושה גמורה. וירושה אין לה הפסק דבמקום המוריש עומד. ופליגי הרשב"א והנמוק"י אי היכא דהחזיק בנכסי ירושה, ואמרי' ביה ירושה אין לה הפסק, אי משהו כנכסים שאינו של מוריש, או אדרבה כהנמוק"י דהיורש במקום המוריש. ואי"ה נרחיב הדיבור לק' בענין ירושה אין לה הפסק.³⁷

ומצינו עוד דחסר בירושת היורש עד שהגיע לידו, בקצות רמח, א - מביא דעת הב"י בדעת הרמ' דהיכא דהנכסים ביד שלישי, אף דאמ' בלש' ירושה לבניו. לא אמרי' ביה ירושה אין לה הפסק, ואחריו מהני. והק' עליו המהרי"ט חו"מ ס' עד - דהלא ברשות יורש בכל מקום שהוא, ושאיני לש' מתנה דמעקרא מירושה לגמרי. והקצות מסביר דעת הב"י - דמשום מלקד"ה אין המקבל זוכה, דאינו עושה קנין, אלא שהיורשים צריכים לקיים דב' המת [ודעת הרי"ו בש"ך רנב, ו - דאם קדמו ומכרו אין המקבל יכול להוציא מן הלוקח] ולכן אינו מגרע האחריו, ועדיין הוי בכלל ירושה אין לה הפסק, עם חובת גברא על היתומים. ולכאור' הביאור במהרי"ט דשייך מלקד"ה רק היכא דלא פקע זכותו בממונו, דעדיין ביד שלישי, ולא היכא דכבר ירשו היורשים. ופליגי הקצות והמהרי"ט במח' הריטב"א נגד

³⁷ וע' בקצות ריב, ג - היכא דהיה חייב לקיים דיבורו מחמת "כל היוצא מפיו יעשה", אמרי' מלקד"ה אף דלא הושלש מתחלה לכך. וי"ל דבעי כן רק לייצור חיוב על המצוה אבל ע' באגר"מ יו"ד קמז, א - דמדייק בדב' דלא כת' כן אלא בשכי"מ.

הרמב"ן, רשב"א, מרדכי.³⁸ וכן פליגי בזה במפוי' במהרי"ט חו"מ ס' ו - דלא אמרי' מלקד"ה כל דכבר זכו בו היורשים דירושה אין לה הפסק. ולקצות שם רמח"ס ק"ה - דמלקד"ה אינו מגרע מהא דירושה אין לה הפסק, משום דלא מסלקינן להו מירושתם, אלא שאנו אומרים דעליהם מוטל לקיים דבריו. ולנתיבות שם ס"ק ו - דלא שייך מלקד"ה כל היכא דאינו זוכה השני, אלא מחמת הראשון, כגון באחריך, דכבר פקע ממונו מהמוריש.

(4) עוד ת' התוס' דלא אמרי' מלקד"ה היכא דלא נתרצה השליש לקיים. וכן בר' קרשקש - דבעי ג' דב' כדי לומר מלקד"ה שמצוה לאחרים לעשות, כלומר שאינו רוצה לעשות בעצמו - ושקבלו אחרים לעשות או ששתקו דשתיקה כהודאה - וכן דסיפק בידם לעשות דהוי בידם.

(5) ועוד הוסיף התוס' מר"ת ד"בגר לא אמרי' מלקד"ה, דכל דאיתיה בירושה מצוה לקיים דבריו הואיל ולא פסק כחו מאותו ממון דמכחו יורשים, אבל גר דליתיה בירושה ופסק כחו ממנו. אין מצוה לקיים דבריו. וכה"ג אמרי' במתנת שכי"מ" [ב"ב שם קמט. ותוס' שם]. וכן בדב' הרמב"ן - ד"דוקא ליורשיו או למקבלים מתנתו שיש להם לעשות בשלנו כמו שמצוה להם. כענין עשו להם קורת רוח. אבל באיסור גיורא דזכה מן ההפקר. מאי מלקד"ה שייך בנכסים אחרים. וברשב"א - דוקא למי שבירושה. דממוניה בחזקתיה. ומחמתיה הוא דירתיה ליה ירתיה. הלכך בממוניה מצוה לקיים דבריו.

לפי דעות אלו הא דנכסים באו בירושה גורם טפי לומר דמצוה לקיים דבריו המת, משום דעדיין אית למוריש כח, או דממוניה עדיין בחזקת המוריש. להיפך מדב' המרדכי גיט' - דלדב' הוה אמרי' כן אף באיסור גיורא, דהוי גר שמת אי לאו דלא הושלש מתחלה לכך. דלמרדכי היכא דקבלו היורשים ירושתן כבר פקע זכות המוריש, וא"א שוב לומר

³⁸ וע' בחבצלת השרון פ' יחי - ומת' עפי"ז הא דהק' הריב"ש ס' רז - בהא דהאשה א"א להפקיע ירושתה מבעלה ע"י מלקד"ה - דלא שייך למימר כן אלא בירושה דמכח מוריש, ולא מכח אישות (ע' תוס' קיג. דמחמת שארות, ולא מחמת קורבא), וע"ע בטבעת החושן שם.

מלקד"ה, ואולי דליכא חילוק כ"כ מיוורש למבזבוז מנכסי גר שמת, דבשניהם פקע מנכסים שם המת.³⁹

(6) הרמב"ן שם בגיט' מוסיף לת' ולהגדיר מלקד"ה טפי - דוקא היכא ששכי"מ (לכאו' אף בריא) מנה שליח או צוה ליורשיו עשו כו"כ מנכסי, ומת. מלקד"ה. בין במוסר בין במצוה. אבל האו' נותן מנה לפלוני אין או' מלקד"ה משום דלא צוה לנו ליתן, אלא דנותן מתנה ואם קנה מן הדין קנה, ואם לא קנה אין מלקד"ה - וכן דעה בתוס' ב"ב קמט. לפי"ז החילוקים אי אמרי' מלקד"ה אינו תלוי למי שייך הנכסים, אלא ביחס המצוה והמצווה, ואינו נוגע כ"כ לענינינו.

(7) ה"א לת' **דאין כופין** משום מלקד"ה. ודוחה מההיא דגיט' מ. דכופין את היורשים. לעשות לה קורת רוח, לשחרר שפחתו. אבל מר"ת דאין כופין, ושאני הא דשפחה. דכשאמ' דעשתה קורת רוח. נעשה כמפקיר שפחתו ויצאה לחירות. ואי לאו מלקד"ה הוה אמרי' דנחשב כמשטה בה. אבל כיון דמלקד"ה אמרי' דמדעת גמורה הוה.

וע' דעה בתוס' קמט: דבשפחה שייך הא דמלקד"ה טפי, ואף דלא הושלש מתחלה לכך. אולי י"ל דכבר נחשב כהושלש, או דהוי שיעור בגמ"ד בלבד. ולכאו' עצם הדיון אי כופין אמלקד"ה תלוי אי הוי דין בדיני ממונות, או דהוי מצוה בעלמא מכבוד המת, כדיבואר בהמשך.

(8) ר"ן גיט' - נ"מ בין מלקד"ה למתנת שכי"מ אי הוי קנין מיד, או רק מצוה. ונ"מ ליתומים קטנים דלאו בני מיעבד מצוה נינהו. לפי"ד הר"ן מלקד"ה הוי מצוה בעלמא. ושם - דלא אמרי' כן אלא במי שאי' בירושה דלא פסק כחו מאותו ממון, משא"כ בגר - ומביא מהרמב"ן דאמרי' כן ביורשיו, או ממי שקבל ממנו במתנה. שכיון שמחמת מתנתו זכה בהן אסור לעבור על מצותו. וכת' המרדכי ב"ב תרל - כל מתנה שאדם זוכה מכח מצוה לקיים דברי המת או מתנת שכי"מ או מצוה מחמת מיתה. אשה גובה פורנא מהן - ומביא שכן מגמ' קלג. דמתנה לא כ"ש. דלא זכה במקבל מדין מלקד"ה עד שבא לידו. ונ"מ היכא אם היה הנותן כהן.

³⁹ וע' תוס' באריכות בסוגיא קמט.

דעבדים אוכלים בתרומה עד שבא ליד המקבל. משמע ג"כ דמלקד"ה אינו עושה קנין, וחל רק כשמגיע ליד מקבל.

וע' במחנ"א זכ"י ומתנה ס' כט - דדעתו דמלקד"ה עושה קנין מרש"י גיט' יד: - דזכה מקבל בשעת מיתה. אבל מביא מהר"ן גיט' שם דהוי מצוה בלבד ונ"מ לקטנים דלאו בני מיעבד מצוה נינהו. ומביא מתוס' גיט' לח. (אבל לענ"ד אין הדיוק מוכרח). עי"ש ס' ל שדך אי מלקד"ה מהני כדי לחייב היורש להניח לפלוני לדור בביתו. דהוי דבר שאין בו ממש דלא ניתן לקנינים.

וכדאי להשלים להביא שאר התי':

(9) עוד דעה מצינו בתוס' קמט: מר"ת - דלא אמרי' מלקד"ה אלא בדבר שלא הוה יכול ליתנם מחיים.

(10) דעה בתוס' קמט: מהר"י - דדוקא כשצוה פה אל פה. לפי דעות אלא ג"כ תלוי עד כמה המצווה צריך לקיים מצות המת, ובאיכות הצווי.

מצינו עוד קשר בין הירושה והאי דין דמלקד"ה במה דכת' התשב"ץ ג, קל - "מי שמת וצוה שבתו תינשא לפלוני, ובנו ישא לבת פלוני - דמשום מצוה לקיים דב' המת. צריך לקיים דב' אם רוצים לירש נכסיו, עכ"ל. משמע מדב' דמלקד"ה הוי כמו תנאי בירושה, ואף בדברים אחרים חוץ מעצם הנכסים.⁴⁰ ואף התוס' כתוב' סט: מקשר מלקד"ה לירושה בהא דדן אי מלקד"ה אף בשדה שקנה השליש ממעות אביו, או"ד דדוקא באותם מעות בלבד - דשיטת ר' יוסי נגד ר"מ דהלא אמאי נימא מלקד"ה במה שביד השליש, הא מ"מ אם קנו שדה יכול לתתה לבעלה. מבואר משיטתו דשייך מלקד"ה דוקא באותם נכסים שבאו בירושה, או לכה"פ מה שנקנה בהם. וכן בנוב"ית אבהע"ז מה - דיון אי שייך מלקד"ה במי שמצוה לבתו שלא לישא את פלוני, ודעתו דהוי רק תקנה מדרבנן - ולא שייך אלא

⁴⁰ ע' ראשונים ביצה כ.

בממונו⁴¹ - וכן מבואר מתוס' כתוב' פו. דחולק ארש"י דכופין אף אמצוה דרבנן כדחזינן דכופין אף אמצוה לקיים דברי המת. וכדי לת' לרש"י ע' בחבצלת השרון פ' ויחי דכת' דכופין רק אמצוה דאורי' דלשיטתו גיט' יד: **דמלקד"ה עושה קנין, וממילא כופין אממון, ולא אמצוה.** [וכ"כ הקוב"ש שם בכתוב'] אבל צ"ע דלא משמע כן מרש"י תענית כא. דמלקד"ה כר"מ בכתוב' סט: דאי לאו מצוה מן הדין נותנין להם כל הראוי להן שהרי כל הממון שלהן הוא ואין בו לאותן אחרים כלום אלא לאחר מיתתן אם יש מותר יש להן ואם לאו לא יטלו. **ומתוך שאנו רוצין לקיים דב' שירשו אחרים תחתיהם אנו מקמצין את הממון כדי שיהא שם מותר.** וכע"ז ברשב"ם ב"ב קלז: דעה דדברי שכי"מ ככתובים ומסורין שלא תטרף דעתו. קודם שיהא יכול לעשות קנין, ולא נמצאת צוואתו בטלה.⁴²

יא. אפוטרופוס

ע' בסוגיות גיט' נב, ב"ב קכט, קלא: **דמשמע דאב יכול לעשות אפוטרופוס על יתומיו.** ולכאו' צ"ע דהלא מיד כשמת פקע זכותו בממון ונפל ליורשים - והאיך שייך למנות אפוטרופוס אממון דלאו דיליה? וי"ל דכבר ביאר הראב"ד הל' נחלות י,ה - על הא דכת' הרמ' שם ד"מי שמת והניח יורשים גדולים וקטנים צריך למנות אפוטרופוס שיהיה בחלק הקטן עד שיגדיל. ואם לא מנה חייב ב"ד להעמיד להן אפוטרופוס עד שיגדלו שב"ד אביהן של יתומים והשיג עליו הראב"ד - "והוא שחלק להם בחייו שאם לא חלק יניח הכל ביד הגדולים ואם ישביחו ישביחו לאמצע". וביאר בערוה"ש רס' רצ - **דס"ל לראב"ד דא"א להעמיד אפוטרופוס לגדולים**

⁴¹ ודן ביחס כיבוד אמו מחיים, לכיבוד אביה אחר מותו - ושיטתו דלא כהבנת התשב"ץ הנ"ל דהוי כתנאי בירושה.

⁴² ושאל אותי ת"ח א' אי שייך מלקד"ה היכא דצוהו לתת כל הירושה לאחר - או"ד רק עד חומש או שליש וכדו'. ותלוי אי כאילו לא ירשו או"ד הוי רק מצוה המוטלת עליו. ואם זה תלוי רק בחלק בירושה או ביחס לכל ממונו, ואי איכא בזה משום עבורי אחסנתא. וצ"ע. ושוב מצאתי במהרי"ט חו"מ ס"ו דלא אמרי' כן היכא דאיכא אעבורי אחסנתא לגמרי אבל אולי המהרי"ט לשיטתו כדלק' דמלקד"ה הוי נגד ירושה - ועדיין צ"ע לדעת הקצות דהוי מצוה בעלמא.

משום דכבר פקע ממנו ממונו במיתתו - וכע"ז כת' הרא"ה מובא בריטב"א כתוב' ע., ובריב"ש תסח - דגדול אפי' יש לו אפוטרופוס. כגון שמינה אותו להם אביהם לזמן ידוע. אפי"ה מיד שהוא גדול מקחו מקח וממכרו ממכר כאילו אין לו אפוטרופוס. אלא שאין מוציאים הנכסים מיד האפוטרופוס ומוסרן ליורש כל אותו זמן שצוה המוריש. לפי"ז פשוט דאפוטרופוס לא מחייב כלל נגד גדולים.

ודעת המ"מ דאף דעת הרמ' דכן, דמיירי רק לאחר חלוקה. אבל בפשטות הרמ' דז"א, והאב יכול למנות אפוטרופוס אף לבנו הגדול, דכת' באבן האזל שם דכן **משמע בלש' הרמ' שם הל' ח - "דאין מונעין ממון גדולים מהם. אא"כ צוה אביו או מורישו שלא יתנו לו אא"כ היה איש כשר ומצליח או שלא יתנו לו עד זמן פלוני" -** וכן מובא בשו"ע רצ, כו - דמשמע דשייך למנות כעין אפוטרופוס אף לגדולים, אבל כת' שם הרמ"א דגדולים יכולים לומר אין אנו צריכים אפוטרופוס, אא"כ שייך מצוה לקיים דברי המת.⁴³ ואולי יש לבאר דעת הרמ' **דעדין איכא למוריש קצת זכות על הממון שמוריש - ויכול להתנות ולהעמיד אפוטרופוס עליה, בפרט כשהוא עדין בתוך תפוסת הבית -** ואולי רק לריב"ב דאית ליה כל אב להנחיל לבניו, או אולי אף לחכמ'. - וע' בעה"מ קלא:.. דסוגיא דאפוטרופוס מיירי דוקא בקטנים דצריכי לאפוטרופוס, אבל לגדולים דאין דרך לאפוטרופוס הוי מתנה גמורה. וקצת תוספת ביאור לד"ז אי' בגמ' כתוב' ע. דה"א לחלק דאין דין פעוטות, דוקא היכא דנכסים ביד שלישי, אבל באפוטרופוס איכא אף דאינו ביד שלישי, כיון דליכא שינוי בזה. דעושיין לטובת היורשים. ומסתמא מההיא טעמא שאני העמדת אפוטרופוס, דנראה דלא בעי תנאי מלקד"ה, לדעת הרמ', משום דשאני אפוטרופוס דלטובת היורשים.

⁴³ אבל ע' באגר"מ אבה"ע"ז א, קי - באריכות, דמחלק דכו"ע מודי דיכול לעשות אפוטרופוס לטובת האפוטרופוס ולכבודו, ולא לצורך היורשים - והוי כעין קנין לאפוטרופוס - ע' לש' הרשב"ם קל.

יב. עוד ראיות דשאני פריעת חוב ע"י יורשים

בטור שם ס' קז - דיכול להשביע ליתומים שבועת היסת דאביהם לא הניח להם כלום. מד"ז משמע דהיורשים עצמם נחשבים כבע"ד, ולא רק מכאו"א, דצ"ע אי יכול להשביעם על מטלטלין משום כבאו"א - ולכאו' הוי מילתא דפשיטא דא"א להשביע לסתם לקוחות אף אקרקעות, ומסתמא דרק ביתומים דבמקום המוריש. ומ"מ אי' התם דלא תקנו שבועת הגאונים, דרק על הלוח, ולא היורשים.

בדף קעד. כת' היד רמה - ד"כיון שמת המוריש הערב הוי ערב דיתמי כיון דרמי חיובא גבייהו. והוסיף שם ד"אף דשמעי' לר"פ דשעבודא דאורי'. זהו רק משום דס"ל דפריעת בע"ח מצוה. ויתמי לאו בני מיעבד מצוה עד דגדלי - ולר' הונא איכא שעבוד מלבד המצוה. אלא ממילא משתעבד נכסי.⁴⁴ מבואר בדב' דס"ל דעכשיו המצוה מוטלת על היורשים, והערב הוי דידהו דיתמי - ומסתמא דהיד רמה לשיטתו דנכנסו היורשים תחת המוריש בנכסיו.

וע' בחו"מ ס' קגד - בב"ד ששמו כדי לטרוף בנכסי לוקח וטעו בכ"ש מוכרן בטל. אבל אם היו הנכסים בנ"ח וטעו בשומא, דינם כב"ד שמכרו נכסי יתומים וטעו. אם דקדקו כדבעי לא בטל אפי' שוה ר' בק' - ובסמ"ע ס"ק ו - דמלקוחות. עושין כשלוחין. והשליח שטעה אפי' בכ"ש בטל דלתקוני שדרתיך. אבל כשגובין מבנ"ח דלוח, לא הוו כשלוחין, אלא

⁴⁴ רמב"ן שם - היכא דערב פרע בלי להודיע היורשים. סב' דמצוה עבד. והיורשים א"צ לפרוע לעולם. סוגיין מיירי ביתומים קטנים, אבל בגדולים. אף דאיכא מצוה אין כופין אלא היכא דירשו, ואין כופין דלאו מן הדין. ובע"מ, נמוק"י - כיון דעכשיו היתומין פטורין דלאו בני מיעבד מצוה, א"כ אף הערב באמת הוה פטור בההיא שעתא - ולבע"מ - הה"א דהווי רק כמו דאריא רביע עלייהו, דפטורים דוקא כשהם קטנים, וחייבין כשיגדלו, הוי בני חיובא. וכמלוה דתבעו ללוה ונתחייב דין ואין לו שיפרע. שגובה מן הערב מיד. וע' בסוגיא ב"ב לב: וברמב"ן שם - דרבא בר שרשום - אי הוה יכול להשתמש במגו נגד היתומין בעודם קטנים. וע' בתוס' דמשמע דתלוי אי הווי רוצים לפרוע בההיא שעתא. כמובן דיש לחלק בגדר השעבוד הנצרך כדי לגבות מן הערב, והגדר דבעי לגבות משעבוד נכסים וכדו' - דהלא אף לאחר מיתה - כת' הרשב"א בדעת ר"ת דהוי כאילו הלך למד"ה (מסתמא כיון דעדיין לא נמחל השעבוד).

כב"ד. דעל הלוה לטרוח ולזבן את שלו כדי לשלם, וכן אם גובין מהיתומים לשלם חוב אביהם דגם עליהן היה מוטל לזבן ולשלם חוב אביהן מנכסים שירשו. וכע"ז כת' הסמ"ע קז, א בהא דגובין מהיורשים מה שקנה אביהם אחר ההלוואה, אף אם דאיני לא נתחייב. דבמקום אביהם קיימי, אבל דוקא ממקרקעי, דעיקר סמיכת דעת המלוה עליהן.

ויש להוסיף דהרמ' מביא דיני גבייה מיוורשים בפ"ז מהל' מלוה, קודם שמביא דיני טירוף מלקוחות בפ' ית. דמשמע דפשוט טפי לגבות מיוורשים ממלקוחות, וד"ז מתבאר אם נאמר דירושה שייך טפי למוריש משאר לקוחות, בפרט אם נאמר דאיכא אף שעבוד הגוף על היורשים.

בהוספות למשפט יהונתן⁴⁵ על האו"ת סו, מג, עמ' תשה - הביא עוד נ"מ בין גבייה מן היורשים, לבין גבייה מלקוחות - מהטור ס' קט - דבגבייה מן היורשים אמרי ביה שומא הדר כמו מן הלוה עצמן, משא"כ מלקוחות - וביאר הברית יעקב ס' צו - דשאני יורש ולוה עצמו. דענין שומא הדר כדי לקיים דין פרעון, ולא רק גביית החוב מנכסים. וההיא טעמא לא בעי קנין חדש, רק כחזרה מהגבייה לקיים פרעון במקומו. וד"ז שייך רק ללוה עצמו או ליורשים שאף עליהם לפרוע החוב.⁴⁶

וע' באריכות באבי עזרי מלוה פ' יא דמביא הא דשו"ע לט, ג - דאמרי' סתם קנין לכתובה עומד אף היכא דכבר מת הלוה - ומק' רע"א - דהלא לדעה דשייך למונעו עכשיו (ורק סתם קנין לכתובה, ולא נגד רצונו). הלא כאן דמיירי ביתומים נימא דהוי כבלי דעת המתחייב? ות' דהוי דעת המתחייב מצד היתומים, ולא בטל שליחות המוריש - דבנו כרעא דאבוה לפרוע חובת אביהם ע"פ רא"ש ב"ק ס"ו - לבאר הא דבאחין שחלקו ובא בע"ח ונטל חלקו של א' שבטלה המח', אף אם נימא דאחין שחלקו לקוחות. דיתמי כרעא דאבוה לפרוע חובת אביהם. ואי"ה נדון באותו סוגיא בהמשך.

⁴⁵ מאת הר' יעקב זריהן.

⁴⁶ אבל לרמ' מלוה כב, טז - אף בגבייה מלקוחות אמרי' דשומא הדר.

סוגיא דאחינ שחלקו ובא בע"ח וטרף מא' מהם

אי' בב"ק ט. ובב"ב קז. הגמ' דנה בענין ב' אחינ שחלקו ונטל א' קרקע וא' כספים. ובא בע"ח ונטל קרקע. דאזיל האי ושקיל פלגא מכספים. פשיטא האי ברא והאי לאו ברא.⁴⁷ וברש"י "דהאי לאו ברא לפרוע חוב אביהם" ומשמע מדב' דפורע החוב מחמת דהוה אביו, ומיחסו אליו, ולא משום שעבוד נכסים בלבד. והגמ' תולה אי אחינ שחלקו יורשים או לקוחות, דאי כיוורשים בטלה חלוקה, משא"כ אי כלקוחות. ויש לדייק מכל משמעות הסוגיא דהיכא דאיכא רק אח' א', ודאי עדיין נחשב כיוורש, והדיון רק לגבי תפוסת הבית. ולזה ביאר הפס' רי"ד בשיטות קמאי ב"ב קז - דהא דיוורשים הוי כמו שעדיין תפוסת הבית קיימת.⁴⁸ רב אמ' בטלה

⁴⁷ מלש' זה משמע דירושה משהו ברא, דאי מפסיד ירושתו חסר ממנו השם ברא - וע"ע ביחס יכיר והכרת שאר הבנים ע"י ירושה.

⁴⁸ עוד ראיות דנשאר כנכסי ירושה, אף ביד היורשים: בכורות נו: - יהיה לך מכאן ששותפין פטורין ממעשר בהמה. יכול אף בקנו מתפוסת הבית. ת"ל יהיה - וע' רש"י על המשנה - דכל שלא חלקו ועדיין תפוסת בית ירושת אביהם קיימת דלא הוה כשותפות. דכאביהן דמו. ושם - היכא דחלקו גדיים נגד גדיים ותיישים נגד תיישים. לר' ענן. אמר' דזהו חלק המגיע לו מתחלה - וברש"י - דאמר' ברירה וזה חלק המגיע לכל א' ממינת אביו ועדיין ירושה היא ושם ירושה עליהן. וכי חזרו ונשתתפו הדרא לה תפוסת הבית כמרישא ולא שותפות הוא, משמע דהיכא דאיכא רק יורש א', ודאי נחשב דשם אביו עליו.

וע' סוגיא קלד: - באח שהודה לספק - ומת הספק הנכסים חוזרין למקומן - ומבואר בגמ' דחזור כמות שהיא עם מה שגדל עליו, ולא רק שהאחינ מחלקין מחדש, ומשמע דעדיין נחשב כקרקע שירש מאביו, אפי' לאח"ז - וע' ביד רמה - דמחלק אי עדיין קיים אותו דבר שהאחינ ירשו מאביהם או לכה"פ ממונא דאתי מחמתיה - אז חוזרין ממון הספק למקומן, אבל היכא דאיתניס הממון ביד האחין. פלגי כל האחין לכולי ממונא, דלא נחשב כגזל בידם להתחייב באונסין, וד"ז הוי חידוש דתלוי אם אותו ממון עדיין קיים - ועוד דאיכא חלות אף לממון דאתי מחמתיה [ע' שע"י ה,א - בהא דלא אמר' קם דינא - וכך העיר לי האברך מרדכי נויברגר]. אבל עוי"ל הנחשב דחלוקה ראשונה הוה בטעות, ולכן הוי כאילו לוקחים ממון אביהם רק עכשיו. וג"כ משמע דלא כהרשב"ם דכת' דזה שהודה. יכול לומר להם הרי החזקתם בנחלה הראויה לו לספק מאבינו אותה טלו לכם שהרי לא מחל לכם חלקו ואכתי עד השתא בתורת גזל ישנה בידכם. ועכשיו תירשו אותו חלק מן הדין.

וע' בב' לש' לעיל ביד רמה בהא דחוזרין הנכסים למקומן: א. משום שהשתא נמי לא קא שקיל טפי ממאי דשקלי שאר אחים מעיקרא. ב. ועוד דממ"נ אי אחוהון הוא

מחלוקת ושמואל אמ' ויתר, ולר' אסי נוטל רביע בקרקע ורביע במעות - ותולה אי כיורשים או כלקוחות, ושלא באחריות. ובביאור סוגיא סתומה זו פליגי הראשונים כמו שיבואר בהמשך:

א. מוטל על היורשין לפרוע בשוה

כ' רש"י דאי כיורשים על שניהם לפרוע הלכך מחצית חלקו יחזיר לו - או כלקוחות ואין לו עליו כלום.

וכע"ז ברא"ש - דאף דקיי"ל דבדאור' אין ברירה, והול"ל דלקוחות הן. אלא דסברא מוחלטת דיתמי כרעא דאבוהון אינון לפרוע חובת אביהן בשוה בין נטלו שניהם קרקע, ובין נטלו שניהם כספים.⁴⁹

ובהמשך דב' דאף דע"פ סוגיין דבע"ח נוטל בשוה מכל האחים, אין נותנים לו חלק קטן מכל האחים דא"כ נעלת דלת בפני לוויין דאין זו פרעון יפה. אלא ב"ד מגבין לו חובו משדה אח', ויתמי נמי אף שחלקו לא הורע שעבודו בשביל זה וגובה שדה אח' מאיזה שירצה - והא דבכור נותן פ"ש דינא קמ"ל דמחוייב לפרוע פ"ש בחובת אביו כפי מה שנטל, דלא תימא מתנה דיהיב ליה רחמנא ולענין פרעון חובת אביהם לא יהא אלא כא' מן האחין, ולא לענין זה שיצטרך בע"ח לגבות ממנו ב' חלקים, עכ"ד. מבואר דלדעת הרא"ש, הא דהוי יורש מחייבו לפרוע חובות אביהם, משא"כ במתנה - אם לא נאמר דשאני מתנה של פ"ש.

אשתכח דהו"ל זכותא בחולקא דכל חד מינייהו כשיעור מאי דשקל בחולקיה דהאי. והשתא נמי כי מיית אשתכח דקא ירית לה כל חד מינייהו לההוא זכותא דהו"ל למיתנא בנכסיה וסו"ס לא קא מטי מנכסיה להאי אחא דמודי ליה טפי מאי דמטי לכל חד מהנך אחי דלא אודי ליה, ואי לאו אחוהון לית להו זכותא בנכסי אחיו כלל, משמע דב' לש' אי אזלי' בתר הא דנקטו מעיקרא, או"ד דנחשב כאילו יורשים אותו חלק עכשיו או במה שכבר שקלי מעיקרא.

⁴⁹ וי"ל דהוי כאילו א' פרע החוב בשביל כולם, ולכן צריך לבטל מה שכבר חלק, וכאו"א צריך לפרוע. ואי"ה יתבאר טפי בהמשך.

ב. חלוקה בטעות

והנמוק"י ב"ק שם מסביר הא דבטלה חלוקה באופנ"א וז"ל - "אף דבסוגיין ב"ב קכד דא"א לגבות טפי מחבריה. דכאו"א חייב לפרוע חובת אביהם, ואי יורשים הוו דלא כאו"א לא זכי בחלקו אלא מכח ירושה, וכח ירושה לא הוי אלא היכי דמטי ליה לאחוי מאי דחזי ליה לפום ממונא דשבק אבוהון. וכיון דבא בע"ח ונטל חלקו של א' אגלא מלתא למפרע דמה שחלקו תחלה לאו חלוקה דכחלוקה בטעות ובטלה.

יוצא דלרש"י, ותוס' - הא דבטלה החלוקה משום דכל האחים צריכים לפרוע חובת אביהם עכשיו - אבל לנמוק"י בטלה משום דכיון דצריך לפרוע. ממילא הוי חלוקה בטעות למפרע.

וכעין דב' הנמוק"י, מצינו ג"כ ברמ' נחלות י,א וז"ל "כשם שבטלו מחלוקת כשבא אח אחר, כן בג' אחים ובא בע"ח ונטל חלק של א' מהם." וע' בגרי"ז בכורות מז - שדן בדמיון זה, ואי שייך לומר דממש בטל למפרע בבא בע"ח כמו שהיכא דבא אח אחר - והגרי"ז מבאר ע"פ הרמב"ן דכאילו התנה דאם יטול בע"ח משל א' מהם. יחזרו לחלוק. ואולי כהנ"ל דהוי כאילו אותו חלק לא הוה ראוי לירושה.

וכע"ז ביד רמה - דאחין שחלקו יורשים הן כלומר דכל א' מינייהו חולקא דמטי ליה בתר ירושה. קאי גביה מחמת אבוה, ודיהא דלא לזכי ביה אלא האיך דאתברא דמטי ליה לאחיה מירושה דאבוהון כי האי שיעורא דמטי ליה לדיליה, א"נ בציר מהכי. אם ידעי ומחלי. ואמטול להכי כי אתי בע"ח דאבוהון ונטל חלקו של א'. כמאן דלא מטא ליה חולקא מעיקרא. והו"ל הנך ב' אחי אחרינא כב' אחים שחלקו ובאו אח ממד"ה. דלרב בטלה מחלוקת. אף דהתם לא נחית אדעתא דהא מילתא מעיקרא. דכסברי דשפיר פליג. דאכתי לא שקיל בע"ח מידי. כבא להן אח ממד"ה דמי. משמע לפי"ז דאין הביאור דכאו"א חייבין בפרעון חוב אביהם, וג"כ דלא כרמב"ן הנ"ל דהו"ל כאילו התנה, אלא דנחשב כאילו אותו יורש לא נטל ירושתו. כיון דבא בע"ח ונטלו ממנו. ולכן כל האחים צריכים להשלים. ולכן צריך עוד חלוקה. וצ"ע מהא דכת' היד רמה בסוגיא קכד. דוקא הבכור דקרייה מתנה, אבל חלק פשוט. אם אמר איני נוטל ואיני נותן אינו רשאי. אלא היכא דירית מידי דמשתעבד לבע"ח דאבוה מחייב

לאיטפולי ביה ולשיימיה נהליה משום דמצוה על היתומים לפרוע חובת אביהם דשבק להון אבוהון. וכיון דמצוה לאו כל כמינייהו לסלוקי נפשייהו מנכסיה דאביהון, אלא מחייב למשיימינהו לבע"ח או למפקינהו מיניה. עכ"ל. משמע דס"ל כרש"י והרא"ש. ואולי יש לת' דליד רמה, באמת חל המצוה לא כאו"א כפי חלקו, אלא לגמרי. דמצוה לפרוע חובת אביהם. אבל ג"כ איכא ענין אחר דהחלוקה צ"ל באופן דכל א' מינייהו חולקא דמטי ליה בתר ירושה. קאי גביה מחמת אבוה, ודיהא דלא לזכי ביה אלא האיך דאתברא דמטי ליה לאחזה מירושה דאבוהון כי האי שיעורא דמטי ליה לדיליה, א"נ בציר מהכי. אם ידעי ומחלי. ואמטול להכי כי אתי בע"ח דאבוהון ונטל חלקו של א'. כמאן דלא מטא ליה חולקא מעיקרא, עכ"ל. ויש להוסיף דד"ז מאד מסתבר דהשעבוד הגוף נובע, לא רק מהנכסים שירש, אלא מהא דחייב בכבוד אביו, מכבאו"א [כדכת' בדף קנז]. - דמצוה איתומים לפרוע חובת אביהם משום כבודו מנכסיו, אף דלא אשתעביד, דוקא מבניו, ולא ממכר, מתנה ושאר יורשים.⁵⁰ [ע' קצות לז, ג - אי אמרי' דאף בשותפין שחלקו, וגבו בע"ח מא' מהם. אי ג"כ בטלה החלוקה מחמת

⁵⁰ ומצינו עוד לכמה ראשונים דמשום דהווי יורשים, צריכים לפרוע טפי (ולא רק ממה שירשו). יש להעיר בהא דהתורה קורא יורש לגואל של מורישו - כדמצינו "ואם אין לאיש גואל. " . וע' בכמה פעמים במאירי - דעה דכופין אותו היורשין אף אנכסים שלא ירשו כלל - ע"פ כתוב' צא: דשבק חוב של ק', וקטיני דארעא שוה מ' - דגבה והם פדאו, והוא חזר וגבה בטענה דמצוה על היתומים לפרוע חובת אביהם (ע"ש בלש' המאירי) - ולרש"י - כיון דמדרבנן בלבד אין כופין עליו - וכן מסתבר מהמשך הגמ'. דאם אמ' כשפדה דאין דעתו על מצוה לפרוע חובת אביהם. א"א לגבות מהיתומים טפי. והמאירי מק' עליו דאפי' מטלטלי דיתמי לא משתעבדי אלא מתקנת הגאונים. ומסתמא הת' דאין זה מדין שעבוד, אלא דכופין אמצוה לפרוע חובת אביהם.

וכן במאירי כתוב' פו. דאיכא מצוה על היתומים לפרוע חובת אביהם, אף דלא ירשו כלל, ולא ירשו אלא מטלטלין. מ"מ אין כופין דאינו אלא מחמת כבוד.

וכן במאירי ב"ק ח. דגובין מירש נזקין אף מן העדית, אף דמן הלקוחות הוה גובה מן הזיבורית בלבד. שהיתומין יורשין הם וירש כרעא דאבוה וראוי לפרוע חוב אביו מן הדין.

וכן בספק הג"א כתוב' פו. אי מצוה לפרוע חובת אביהם אף היכא דלא ירשו כלל.

וכן בנתיבות קיב, הני"ל - דהיכא דירשו קרקעות, ג"כ אית ליתומים שעבוד הגוף. ולכן המלוה יכול אף לתפוס מטלטלי כנגד החוב, אף דמטלטלי לא משתעבדי.

טעות, או"ד דשאני יורשים דמשום דכרעא דאבוה. ואולי יש לבאר אחרת
 הא דבירושה בטלה החלוקה טפי, דהוי כאילו אינו ראוי לירושה ע"פ
 שיטת הרשב"א בכמה מקומות, דירושה שייך דוקא ממה שלא נשתעבד
 לאחרים מחייו.]

דוקא ממה שאינו משועבד

וכעין הא דביארנו דמה שמשועבד לאחרים הוי כאילו דלא שייך
 כלל לירושה, מצינו עוד סמוכים בראשונים:

דע' בשו"ת הרשב"א ח"ה ס' פה - "אף דצוותה תורה לתת פ"ש
 לבכור בכל אשר ימצא לאב, ואעפ"כ פורע פ"ש בחובות, נראה מדבריהם
 שאף שאין למלוה כלום בגוף הממון עד שעת גוביינא. מ"מ די בשעבוד
 לבדו שיש למלוה על ממון הלוה שיתואר שנמצא לבעליו. שאל"כ האיך
 מתקיים הכת' שהוא עומד וצווח לתת לו פ"ש בכל אשר ימצא לו. אלא
 ודאי דאין הממון מתואר כנמצא לבעליו (להוי בכלל לתת לו פ"ש מכל
 אשר ימצא לו) אלא מה שהוא ממונו בן חורין לגמרי ומופקע מכל מיני
 שעבוד. וד"ז דלא כדב' היד רמה שם בסוגיא דקתני יצא עליהם שט"ח
 בכור נותן בו פ"ש הלכתא היא דכיון דשקיל פ"ש במאי דשבק אבוה דינא
 הוא דיהיב פ"ש במאי דמחייב ביה מחמתיה דאבוה, ואם אמ' איני נוטל
 ואיני נותן רשאי.

וכן בתוס' גיט' נ: , ורשב"א שם - דאי' שם - שכי"מ שאמ' תנו
 מאתיים זוז לפלוני וג' מאות לפלוני וד' מאות לפלוני. אין אומרים כל
 הקודם בשטר זכה. לפי' יצא עליהם שט"ח גובה מכולם - וברש"י - כפי
 חשבון חלקו - והרשב"א מביא ראיה לדב' מסוגיין דבכור שנוטל פ"ש ג"כ
 נותן פ"ש. והרשב"א - דוחה הראיה דדלמא שאני יורש דאין להן בנכסים
 כלום אלא במה ששייר בע"ח של אביהם, עכ"ד. ואינו דין בבכור
 בלבד, משום דכמתנה, אלא אף בכל יורשים.⁵¹ וא"כ להרשב"א י"ל דאינו

⁵¹ וע' ב' דעות בר' קרשקש גיט' שם - אי חוזרין וחולקין בשוה אם לקח בע"ח מא'
 מהם - או"ד שאני יורשים ממש. וע' ביד רמה ב"ב קלח. דודאי מקבלי מתנה חוזרין
 וחולקין כיון דאינם יורשים, אלא לקוחות ולית להו אלא מעות.

בטל למפרע משום דמוטל על כאו"א מהם לפרוע חובת אביהם, אלא משום דמה דמשועבד לאחרים אינו ניתן לירושה - וי"ל דשאני משותפין שחלקן דאינו בטל למפרע היכא דבע"ח גבו מהם - דבע"ח גובה רק מכאן ולהבא.⁵³ [אבל ע' רשב"א קז. דאי "כיורשים בטלה מחלוקת משום דלא על דעת כן חלקו" - ולא משום דאגמ"ל דלא הוי ראוי לירושה - אם לא נאמר דהוי חסרון בחלוקה, ולא בעצם הקנין - משום דעיקרו של ירושה הוי לישאר אצל האחים כיורשים.]

ואולי ע"פ יסוד הנ"ל יבואר הא דדף קכד. דבדב' הרשב"ם - דהא דכת' איני נוטל ואיני נותן הוי רק אורחא דמילתא. אבל יכול לעשות כן אף בלי חוב נגדם. ולולא דברי הראשונים היה אפשר לומר להיפך דיכול לעשות כן דוקא היכא דהנכסים משועבדים כבר, ואינו זוכה בנכסים ממילא. דלכאו' עדיף לומר ד"ז, דמגמ' התם משמע דאיכא זיקה בין הא אמ' אינו נוטל להא דאמ' אינו נותן, ולהא דכבר יצא עליו שט"ח. (אבל כמוכן דכ"ז הוי דלא כהבנת כל הראשונים באותו סוגיא.)

⁵² וכן ע' ב"מ יד: וברש"י שם - דודאי הלוקח אית ליה שבח ממה ששבח כל זמן שלא נטרפה ממנו, דהוי מכירה מעליתא. שאם פרע המוכר מעותיו לבע"ח. הרי מסולק מן הלוקחות - וע"ע בשיטת הרמ' מלוה פ' כא - דמשמע דבע"ח גובה אף השבח דממילא - ואולי דהוי כעין טעות. וע' שם טו: ברש"י - דלדעה דאף היכא דאית ללוקח זוזי לא מצי לסלק ליה לבע"ח. היכא דיש קרקע מותר על החוב עם השבח. מסלק ללוקח בזוזי ע"כ דלוקח ולא מצי לוקח למימר הב לי מן ארעא שיעור שבחי. דאמ' כוליה דידיה ואת ירדת בה שלא ברשות. אבל בנמוק"י ועו"ר דהוי משום דכאלו כת' דאיני, ואחריות טעות סופר - ודן שם אי יכול לילף מקבלי מתנה מיורשים, מהא דבכורות נב. דבע"ח גובה אף שבחא דממילא, ומביא מהרא"ש לחלק וטעמו משום דשאני יורשים דכרעא דאבוה הם. ומסתמא הביאור דצריכים לשלם מהשתא, ולא רק כנכסים כשהיתה של הנותן (לוה) - וכן נראה דפליגי בזה הרמ' - ראב"ד מלוה כא, ד - דלרמ' מקבלי מתנה כיורשים, והראב"ד חולק. וע' נמוק"י ב"מ קי. דמשמע דאי גובה שבח דממילא כיורשין. כ"ש במתנה. דכיון דממילא יכול למימר ארעא דמשתעבדא לדידי אשבחא - דהא במתנה שיפה כחו ממכר. כת' הרי"ף דגבי. וע' ברא"ש - דאין להם על מי לחזור. אבל הרא"ש דוחה - משום דשאני יורשים דכרעא דאבוה ועליו מוטל יותר לפרוע. הלכך גבי מיניה שבח אף דאין עליהם למי לחזור - וכ"כ התוס' בכורות שם. ושוב דעה שם דדוקא מזון הבנות דעיקר חיובו על יתומים. בע"ח הוה גובה מהם אף משבח, אי לאו דמקולי כתובה (בכורות שם), אבל שאר בע"ח כשם שאינו גובה משבח דמקבלי מתנה. כך אינו גובה משבח דיורשין (וכן מר' יונה).

⁵³ א"נ ד"ל דשאני ירושה דשייך רק להא דאין לו הפסק.

שאני ירושה דהוי דידיה טפי

איתא בגמ' קלג. בשכי"מ שכת' כל נכסיו לא', רואין אותו דאם ראוי לירושה. לירושה, ואי לאו למתנה - דאמ' נכסיה לפלן. ולמאי הלכתא. אי דאם ראוי ליורשו אלמנתו ניזונת מנכסיו, ואם לאו אין ניזונת מנכסיו - והגמ' דוחה מיגרע גרעא השתא בירושה דאור' אמרת דאלמנה ניזונת. במתנה דרבנן לא כ"ש. משמע דירושה הוי גורם טפי שלא לגבות ממנו. ופי' הרשב"ם - דאף דאלימא כח יורש. דהתורה זיכתה לו ד"והיה ביום הנחילו את בניו" - ושאני מתנה גמורה מקנין דרבנן. וג"כ משמע מדב' דירושה ממש אינו בחשבון הגמ' - דאל"כ אמאי מוקים ליה הרשב"ם דוקא בשיטת ריב"ב. וי"ל משום דלית ביה שום צד מתנה, וכל הה"א דר' אדא משום דאף מתנת שכי"מ ליורש הוי כעין מתנה, ומ"מ כיון שג"כ הוי יורש ניזונת ממנו, והדחיה דאי ניזונת מיורש דקיבל במתנה מדאור', כיון דליכא קנין או מכר, כ"ש דניזונת ממתנת שכי"מ דליכא קנין גמור. וטעם הדבר דאין ירושה גמורה בכלל כ"ש דגמ', אולי דירושה גמורה כיון דהוי המשך דמורישו נתחייב טפי לזון. א"נ דלא נחשב כשעבודים כלל כיון דלא עשה כלל כדי לקנותו, והמוריש ג"כ לא שעבדיה כלל מחיים, ולכן פשוט דגובה ממנו.

ושיטת הר"ג דלא כרשב"ם, דמבואר מדב' דהגמ' מיירי בירושה ממש. דאף דכבר ביאר דלא מיירי בסוגיין במי שיש לו בן ליורשו, בלש' "ודלא כריב"ב דאיהו אמ' אף במקום בן או בת,⁵⁴ שוב ביאר הכ"ש "דאף היכא דהבנים יורשים אביהם שקלה מזוני. מתנה דרבנן לא כ"ש." ודב' צ"ע דלכאור' הגמ' כבר ידע דאלמנה ניזונת מיורש ממש דזהו עצם התקנה. וג"כ ידע דאינו גובה ממתנה ממש, מהמשנה דגיט' דאין מוציאין למזון אשה ממשועבדים - וא"כ אמאי פשיטא ליה מירושה למתנה דרבנן, דאדרבה מתנה דרבנן הוי טפי כמתנה דאור' מכירושה? - אם לא נאמר דאף מתנת שכי"מ הוי כירושה דרבנן. וכ"כ הר"י מגאש - בע"ח אף במלוה בע"פ גובה ממתנת שכי"מ, כמו מן היורשים - וכן ממטלטלין. כי היכי דמן היורשים. דמתנת שכי"מ כירושה שוויה רבנן - ולא עוד אלא

⁵⁴ לשיטתו קכח - דלא כפשטות הסוגיא קל.

דירושה אלימא, דמתנת שכי"מ הוי מדרבנן בלבד. לדידיה דמיון הגמ' הוי מירושה ממש דאור' (דלא הזכיר דמיירי רק לריב"ב) למתנת שכי"מ דהוי כירושה מדרבנן. וכן ביד רמה - דשאני מתנת שכי"מ דמדרבנן וכירושה [ע"פ הא דאיסור גיורא - ודלא כהרמ' דרק למי שראוי ליורשו].⁵⁵

הרי"ף שם מביא ב' גירס' אי כ"ש מתנה דרבנן מירושה דאור', וגירס' ב' וכי יורש מגרעא גרע. ולב' לש' אלו מוציאין למזונות מירושה, וממתנת שכי"מ בין ממי שראוי ליורשו ובין ממי שאינו ראוי ליורשו. ומק' מגיט' מח: - דאין מוציאין ממשועבדים למזון אשה. מפני תיקון עולם? ות' דשאני היכי דשעבדי מחיים כגון מתנת בריא ומכירה, משא"כ מתנת שכי"מ דאינו חל אלא לאחר מיתה.⁵⁶ דמזונות אשה והבנות ג"כ מדרבנן. ובהדי הדדי קאתו לאחר גמר מיתה הלכך לא דחיא חד לחברו ותרוייהו קנו.⁵⁷ ושוב מביא מקצת רבואתא. אטו יורש מגרעא גרע. אלא ודאי תרוייהו בין משום ירושה ובין משום מתנה אין האלמנה ניזונת מנכסיו.⁵⁸ ולכאור' יש ראייה לד"ז מההיא דגיט' הנ"ל. ודוחה דשאני מתנה מדרבנן. ולפי"ז הא דשאני ירושה לגבי הא דאלמנה ניזונית מנכסיו (לכה"פ מתנת שכי"מ כריב"ב, או מדרבנן) דלא שעבדיה מחיים. כלומר דסוגיא זו שאני מכל סוגיות דלע' דלכמה ראשונים הוה שעבוד הגוף איורשים, ומצוה על היתומין טפי מאחרים לפרוע חובת אביהם, דכאן למזונות אלמנה לא נשתעבד מחיים. ולא אמרי' דכיון דהוי חוב מחמת אביו, דג"כ מוטל טפי איורשים. וכן ברמב"ן - אלמנה ניזונת דוקא ממתנה דרבנן, אבל לא ממתנה דאור'. דאין מוציאין. אבל מתנה דרבנן דכירושה. דלא חיילא אלא לאחר מיתה וכבר קדמו מזון האשה והבנות... ושאר קנינים דרבנן הוי

⁵⁵ כמובן חלק מהדיון כאן בגדר מתנת שכי"מ כירושה, או עדיין כמתנה [ע' ראשונים כאן, ובסוגיא דאיסור גיורא, קמט.].

⁵⁶ קלז: - דיון אי עם גמר מיתה או לאחר גמר מיתה - והל' כרבא דלאחר גמר מיתה.

⁵⁷ אבל א"כ צ"ע אמאי הוה חל מזונות אשה אף אמשועבדים, אי לאו משום תיקון עולם - הלא לא חל השעבוד אלא לאחר מותו?

⁵⁸ דרך אגב חזינן לכה"פ דלמקצת רבואתא דהכ"ש ממתנת שכי"מ ליורש כריב"ב, דאי מירושה ממש הלא זהו עצם הדין דאלמנה ניזונת מנכסי יתומים - ומסתמא דאף הרי"ף אינו חולק בנקודה זו.

כמתנה, וכמשועבדים דאין ניזונת מהם. משמע מדב' דאי הוה חל המתנה מקודם לא הוה ניזונת מהם, ואף אי הוה כירושה דחל קודם. אבל כיון דחל רק לאחר מיתה. כבר קדמו ואין זה משום חשיבות הירושה, או דירושה הוי כהמשך המוריש, אלא דהכל תלוי אי הנכסים כבר נשתעבדו לאחרים בשעת ירושה או מתנת שכי"מ.⁵⁹ וכן רבנו אשר מלוניל בשיטות קמאי - דאף במתנת שכי"מ לא איקרי משעבדי לגבי מזונות אלמנה, אבל מ"מ גבי שאר מילי מקרי משעבדי. כגון לבע"ח. דכיון דאינו אלא לאחר מיתה הרי היא כירושה דממילא - ומחלק בין שעבדי דאחים לשעבדי הבא לאחר מיתה.

ר' יונה שם דן אם בע"ח עדיף להפרע מירשנים ממש או משאר מקבלי מתנות. כדאמרי' הכ"ש מירושה דאור' למתנה דרבנן. ולא חשבי' נכסי היורשים כבני חורין במקום מקבלי מתנות, ודעתו דלכא' צריך להוי להיפך, וז"ל "ואני תמה כי היה נראה שנפרעין תחלה מן היורשים במקום מקבלי מתנות," ע' בהערה שם מאת הר' משה הרשלד זצ"ל דביאר סברתו דעדיף להפרע מירשנים משום דבנו כרעא דאבוה (ולכא' ד"ז יהא חידוש דאמרי' כן אף בשאר יורשים, דלא מיירי כאן דוקא בבנים). וג"כ ד"ז יהא נגד כל ראשונים הנ"ל, דא"כ יוצא מדב' דאמרי' דמצוה טפי על היורשים לפרוע חובות מורישם, אף במה שלא השתעבד מחייו.

אבל משמע מהמשך דב' הר' יונה דז"א - דהביאור הנכון בדב'

⁵⁹ ומק' מכתוב' סט. אחין שמכרו. אין מוציאים למזונות - אף דמשועבדים לאחר מיתה, אף דכבר קדמו האשה והבנות - ומחלק דשאני מתנת שכי"מ דמדאור' אינו קונה כלל ולא דחי מזון אשה והבנות. וכיון דרק מדרבנן ולאחר מיתה. לא עדיף - דן בדב' הרי"ף והר"י מגאש דמתנת שכי"מ כבני חורין, ואינו כמשועבדים כלל - ומק' עליו מגיט' נב - באחריו לפלוני ואחריו לפלוני דגובה מן האחרון. משום דאין גובין ממשועבדים במקום דאיכא בנ"ח. אלמא מתנת שכי"מ כמשועבדים - ומת' דאולי מיירי רק במתנת שכי"מ במקצת, או מתנת בריא - ולראב"ד - שאני מזון האשה דכאילו תפסה מחיים.

ריטב"א - סבר ר' אדא דמתנת שכי"מ כמשועבדים כמתנת בריא - ודוחה דהלא מתנת שכי"מ רק כירושה מדרבנן, כדי שלא תטרף דעתו - מבאיא הב' דעות שבריי"ף - ומסביר דעה ב' משום דמתנת שכי"מ חשובה כנכסים משועבדים כמתנת בריא לכל דבר. ומביא ראייה מגיט' נ: - תנו מנה לפלוני. אין ניזונת ממנו - ומביא דחית הרמב"ן - דאולי מיירי התם במתנה במקצת ובקנין דמחיים - ולריטב"א אין זה מספיק - ולכן מחלק בין היכא דהמלוה פסיד לגמרי בלא"ה.

דשאני ירושה ממש דנחשב כבני חורין, דלא שעבדום כלל מחיים ובא ליורש ממילא. ולכן בהמשך, דמסביר אף דעה ראשונה ד"שאני היכא דג"כ כותב לבניו מסתמא משום דעבד ליה נייח נפשיה. ולכן נתן לו יתר מחלקו, ומ"מ חשבי ליה כמשעבדי. מתנת שכי"מ דרבנן דלא אלימי לא כ"ש. דלא חשבי משעבדי. כיון דכל מה דיהיב שכי"מ כירושה חשבי, ואף מלוה בע"פ גובה ממנו. ולכאור' כוונתו דאי בירושה ממש פשיטא דגובין מהם תחלה - ומסתמא כהנ"ל משום דממילא, ולא שעבדום ליה כלל. אף דיש לדחות דהוי מחמת חיוב היורשים. מהא דכת' דעיקר הירושה א"א ליחשב כמתנה כלל. דמשמע אף דרצה לייפות כחו להוי כמתנה. אבל אף בזה י"ל דליכא משמעות לזה כיון דמ"מ מגיע לו, אף בלי המתנה. אבל ג"כ ע' בשיטתו קכד. דמק' אר"י מגא"ש דפשיטא דאין ליורשים חיוב כלל אלא בנכסים שכבר ירשו. א"כ מסתבר טפי דהדיון אי נחשב כשעבד טפי כשנותן ליורשיו מתנת שכי"מ.

היוצא מסוגיין לכמה ראשונים, דכיון דיורשים, דאלימי כחם בממון, צריכים לשלם מזונות האלמנה, כ"ש מקבלי מתנת שכי"מ מדרבנן. י"ל דהוי רק ענין דאלים דאור' מדרבנן, אבל אולי י"ל טפי דכיון דזכו ביה יורשים בתורת ירושה אין להפקיע מהם בקלות. דע' לש' הרשב"ם קל. בלש' מתנה שייך אף כאפוטרופוס דיש מתנה גמורה, ויש מתנת אפוטרופוס. אבל לש' ירושה משמע שקם תחת המוריש לקנות נכסיו לגמרי ולהיות מוחזק בהן להיות שלו כמורישו. אבל אפוטרופוס לא הוריש כלום.⁶⁰

עוד ראיות דנכסים שבאו לו בירושה הוי דידיה טפי

וע' גמ' קנה. דא"א ליתומים למכור במה שקבלו בירושה עד כ',

⁶⁰ אבל ע' ברמב"ן קלא: - דמק' בהא דהכותב כל נכסיו לבנו. עשאו אפוטרופוס - הלא לריב"ב קנה בנו אף בלש' ירושה, וכ"ש בלש' מתנה דאפי' רבנן מודי בזה? ות' דשאני ע"י שטר דכיון דאיכא קלא כדי לאשתמע מילי: לפי הרמב"ן נעשית של בנו טפי ע"י מתנה, משא"כ ע"י ירושה לריב"ב - אבל לרשב"ם ירושה נעשית לבנו לגמרי, משא"כ ע"י מתנה.

וכת' הרא"ש - משום דמקרבא דעתיה לגבי זוזי ומזבין לנכסי דאבוה, משא"כ במה דקנאה בעצמו. דכבר גילה דלא מקרבא דעתיה לגבי זוזי. ובראשונים [יד רמה] דמשום דלא טרחי ליה, ממילא יכול למוכרו בקלות. אבל אולי י"ל אחרת דהא דרקע של ירושה הוי של מתנה וכדו'. הוי כמו קרקעות ביחס למטלטלין. וע' בדב' הריב"ש תסח - מסו"פ כט הל' מכירה - בקרקע שירש מאבותיו או משאר מורישיו אין ממכרו ממכר עד שיהא בן כ' שנה - והריב"ש מדייק מכאן דזהו דוקא במקרקעי, אבל במטלטלי יכול למכור אף מנכסי אביו כפעוטות - ומוכיח כן מסוגיא סופ"ו דכתוב' - דרק קטנים א"א למכור היכא דביד אפוטרופוס. והא דא"א למכור קרקעות עד כ'. זהו דוקא במה שנפלו לו בירושה מאביו, או משאר מורישיו. אבל קרקעות שלו שקנאם לו האפוטרופוס או שנתנו לו במתנת בריא, יכול למכור כשיודע בטיב מו"מ. משמע דקרקעות שבאו בירושה לא הוי כשלו. אבל בהמשך דב' מביא טעם היד רמה. וע' ברשב"א מובא בר"ן גיט' פ"ו ס' תקיט - דדוקא בנכסי אביו (ולא בשאר מורישיו) א"א למכור עד כ'. דתקנו כן דוקא בדבר המצוי.⁶¹

אבל ראייה לדבר זה מצינו בתוס' סנהד' כ: "מלך מותר" - בדעה א' לת' הא דאחאב ונבות היזרעאלי, דלא הוה יכול ליקח כרם דנבות מדין פ' מלך למ"ד מלך מותר בו - משום דדוקא שדה מקנה אבל שדה אחוזה שירש מאבותיו לא כמ"ש נבות חלילה לי מתת נחלת אבותי לך.⁶² ובזה יובן לש' הכת' שם ויבא אחאב אל ביתו סר וזעף על הדבר אשר דבר אליו נבות היזרעאלי ויאמר לו אתן לך את נחלת אבותי.⁶³

וכן בגמ' קנט. לשיטת הראב"ן - דאיתמר בן שמכר בנכסי אביו

⁶¹ ועי"ש בריטב"א בדעת הרשב"א - דאף דדוקא בירושה מאביו, מ"מ כל ירושה שהיתה בנכסי אביו אפי' באה לו ע"י האח דינה כנכסי אביו ממש. חזינן דאף דביד אחרים, נשארים הנכסים על שם המוריש.

⁶² אבל ע' שמואל ב, ט, ט - ובראשונים שם [ברש"י נגד הרד"ק, וע"ש בנחלת שבמעון כה, לה] - דמלך יכול להעביר נחלה - דדוד העביר נחלת שאול למפיבשת משאר יורשיו.

⁶³ וע"ש במרגליות הים - מס' שדה יצחק - דמק' אדב' מהא דב"ב קכו: - דאמאי בעי יכיר אי בעי למיתב ליה במתנה. הלא איכא נ"מ בין בדרך ירושה לדרך מתנה. אבל לכאור' צ"ל כן דהלא ודאי איכא דינים מפורשים בתורה, לגבי שדה אחוזה.

בחיי אביו ומת בנו מוציא מיד הלקוחות. וזו שקשה בדיני ממונות ולימרו ליה אבוך מזבין ואת מפיק - מאי קושיא דלמא מצי אמ' מכח אבוה דאבא קאתינא. תדע, דכת' תחת אבותיך יהיו בניך: ועיקר הסוגיא צע"ג דלכאו' כל זמן דבחיי אביו, ליכא מכירה כלל, ואמאי משמע דהבן שמכר א"א להוציאו? וכן משמע מהרשב"ם - דחנוך יכול להוציאו משום דלא בא ליד ראובן לעולם, והוי ראוי - דמשמע דאי הוה הגיע ליד ראובן בחייו, ונעשית מוחזק בה, אף לאחר המכירה, היו הלקוחות יכולים לזכות בו מכחו. וכבר הק' כן כל הראשונים - ורובם דחקו לאוקמיה בענין אחר - ע' דעות בתוס' דמיירי לענין החזרה בלי דמים, ודן בעניני שעבוד [וכן ברשב"א, יד רמה ועוד] - או דהאב כבר נתן לו מהיום ולאחר מיתה - דהק' התוס' דהלא אפי' לר"מ דאדם מקנה דשלב"ל, מ"מ בעי להוי ראוי להקנות בשעה דהוה בעולם - כדכת' הגמ' קכז: לגבי גוסס, וכ"ש מת עצמו? ועוד הק' הראשונים מב"מ טז. דהאו' מה שאירש מאבא מכור לך אינו מכור, ורק מה שאירש היום מכור מתקנ"ח מחמת צרכי קבורה? - אבל פשטות הסוגיא דהמכירה חל לגבי עצמו, אבל לא לגבי בנו - וצ"ע. וכת' הראש' בשיטמ"ק - דמיירי באמ' מה שאירש היום מכור לך. ופ' בראב"ן ס' שבועות בשם הר' אפרים - "דאף דדינא דאינו מכירה, הנ"מ היכא דחזר בו. אבל כ"ז שלא חזר בו הבן מכירתו מכירה, מסברא היה לו ללוקח להיות במקומו. ואעפ"כ הבן מוציא והוא יורש מכח אבי אביו, ואביו לא חזר בו, והוא חזר בו" עכ"ל ואף דצ"ב דין זה דיכול לחזור בו, מ"מ מבואר בדב' דיש לירוש שייכות בירושתו כדי שתהא יכול למוכרו, לכה"פ אם לא חזר בו - אבל מ"מ יכול למכרו רק בחלקו, ולא במה שמגיע לבנו שבא אחריו - דכל ירושה שייך עכשיו לו וכל הדורות, ויכול למכור חלקו בלבד. וממשיך דב' בחידוש טפי דמשמע לפ' דאף במת האב ואח"כ מת הבן ובאו ליד הבן ולא חזר בו. ואפי"ה הבן חוזר בו. וזה קשה. וכמוכרן הראב"ן חולק עליו, דודאי ליכא מכירה, והדין רק לענין דמים.⁶⁴ וכדי להבין קצת ענין הנ"ל,

⁶⁴ וע' בס' העיטור מאמר ב' - בשם הרי"ף - דכי אמרי' אין אדם מקנה דשלב"ל ושללא ברשותו, היכא דלא תפיס להווא מידי דאיקני ליה וקתבע ליה, אבל אי תפיס תפיס. והאי נמי כיון דזבין ליה וכת' ליה שטרא ומסר ליה שטרא כמאן דתפיס דמי. ואף בזה קשה לומר דשייך אף בדבר שביד אחר לגמרי, ומסתמא דדוקא בירושה, דעומד להוי דידיה, ואף עכשיו נחשב כירוש גביה. ואולי עפי"ז יבואר לש' רה"ג בס' מקח וממכר שער ב' -

צריכים לע' בסוגיא חשובה דירושה אין לה הפסק.

אחריו: ירושה אין לה הפסק

איתא בגמ' קכט., קלג. דהאו' למי שראוי ליורשו נכסי לך, ואחריו לפלוני. אין לשני במקום ראשון כלום. שירושה אין לה הפסק. ובגדר הדבר ובטעמו פליגי הראשונים:

מחמת המוריש או היורשין: כת' הרשב"א שם קכט: - כל מי שהחזיק בתחלה מחמת ירושה, אף דאמ' אחריו לפלוני שג"כ ראוי ליורשו. דכיון מחזיק בהן מכח ירושתו, אף שבא להפסיקה אינו רשאי שהרי לאחר חזקה כמצוה על נכסים שאינן שלו. ואף באמ' דלשני מעכשיו. דכל שמחמת ירושה אין לה הפסק. ומוכיח שכן מהא דאל"כ הדעה שאחריו כמעכשיו פליגי על זה, ויכול לת' המשניות אליביה."

אבל צ"ע בהא דלא מהני אף באמ' מעכשיו, דהלא לא חל הירושה כלל? ומסתמא הביאור דכבר נחשב כדידיה משום דעומד ליורשו. אבל צ"ע דכת' כן רק היכא דכבר עשה חזקה בהם. ואולי כיון שהחזיק בהם כבר נתברר דהוא היורש, וא"א לאחר לזכות בהם. וכע"ז בר' יונה,

---

ברשימה של דברים שמחמתם לא תתקיים בו המקח - ודבר ה' - מי שמכר מה שראוי לו לירש מאביו ואביו עדיין בעולם לא קנה לוקח א"א כ אמ' לו היום. מחמת כבוד אביו [ע"פ ב"מ טז.]. - ודבר הו' - מי שמכר בנכסי אביו ואביו חי ומת הבן שמכר הנכסים בחיי אביו ואח"כ מת האב דיבא בן המוכר ויוציא מיד לקוחות [ע' ב"ב קנט.]. וצ"ע מ"ש דב' ה' מדב' ז' - ואולי החילוק דבה' מכר "מה שאירש", משא"כ בדב' זה מכר נכסי אביו - ואולי ע"ז הוי כמו שתקפו, וחל אילולי הא דבנו יכול להוציאו מיד לקוחות.

ובהמשך הגמ' דיכול לומר כן בבן בכור שמכר בחלק בכורה בחיי אביו ומת בחיי אביו. בנו מוציא מיד הלקוחות. וזו שקשה בדיני ממונות דאבוה מזבין ואת מפיק. מאי קושיא דלמא מצי אמ' מכח אבוה דאבא ובמקום אב קאימנא. כמובן דכל הנ"ל מורה דאין הביאור במשמוש (לכה"פ לגבי בני בנים) ממש כירושה בקבר. וע' בס' התרומות ס' מח - אי ד"ז בכל משמוש או רק בבני בנים מחמת קרא דתחת אבותיך יהיו בניך [וכן הסתפק בס' השלמה - וע' בשו"ת רע"א קלב, קלח].

ועוד הסתפק הס' התרומות שם - אי אמרי' כן דוקא במכר משום דלא חל המכר כלל, או ד' אף בבן שלוח מאביו דבנו יכול להוציא השעבודים מלקוחות.

וז"ל – "דכיון דראוי ליורשו והחל רש באותו שדה, או באותו חפ...⁶⁵
 ירושה אין לה הפסק. ושאני היכא דירש גוף השדה לי' שנים. דהרי כירושה
 לעולם, דירושה אין לה הפסק."

אולם כת' הנמוק"י - ד"במי שראוי ליורשו לא מהני אחרין אף
 לאחר שראוי ליורשו, ואף בלש' מתנה ממש. דכיון דראשון ראוי ליורשו
 לאו מתנה דעלמא, אף דאמ' לש' מתנה, אלא כירושה גמורה. וירושה אין
 לה הפסק דבמקום המוריש עומד. "כבר ביראנו לעיל דזהו היפך מדב'
 הרשב"א, דירושה אין לה הפסק משום דהוי כמצוה על נכסים שאינו שלו.
 ולנמוק"י דהיורשים במקום מורישם.

וג"כ משמע מדב' הרשב"א דנחשב כשל מוריש רק עד שבא ליד
 יורשים, ומאז הוי כמצוה על נכסים שאינן שלו, ונחשב טפי כאינו שלו
 ממה דניתן במתנה או מה שנמכר. דהלא התם יכול לומר אחרין - וי"ל
 משום דבא כדבר דלאחר מיתתו, והא כבר נסתלק. וע' בשיטת הרשב"א
 לגבי שעת הירושה ולגבי מודר הנאה. ע' ברשב"א ב"ק קח: - דהאומר
 לבנו קונם אי אתה נהנה משלי. אם מת יירשנו דעכשיו אינו נהנה ממנו,
 אלא יורש ממילא נכסים מכח ירושתו שהורישו רחמנא. ואינו דומה לככרי
 עליך ונתנה לו במתנה [נדר' לה]. שאסורה אא"כ יד אחר באמצע. והכא
 שאני דמשל שמים. שהוריש עם מיתת האב. מ"מ חזינן דפליגי הרשב"א
 והנמוק"י אי היכא דהחזיק בנכסי ירושה, ואמרי' ביה ירושה אין לה הפסק,
 אי משהו נכסים שאינו של מוריש, כהרשב"א, או אדרבה כהנמוק"י
 דהיורש במקום המוריש.

לגבי עוד ענין פליגי הראשונים אי ירושה אין לה הפסק מצד
 המוריש, או מצד היורשין: כת' החי' הר"ן - דכל שזכה מכח ירושה, א"א
 להפסיקה ולתתה לבנו האחר. שהרי הוא כמצוה על נכסים שאינו שלו,
 וא"כ אפי' היכא דהשני ג"כ הוי ראוי ליורשו. וכן דעת רוב ראשונים. אבל
 איכא דעה בשיטמ"ק משיטה לא נודע למי - דס"ל דשאני היכא דהשני ג"כ
 ראוי ליורשו. לפי"ד לכאור' הביאור דכיון דנשאר אצל יורשיו אחרים לא

⁶⁵ חסרון בכת"י.

נחשב כהפסק לירושה, ועדיין קיים ירושה אין לה הפסק, מצד המוריש, אף דנפסק מיורש זו. וכמובן דשפיר יש להבין הא דירושה אין לה הפסק, ומ"מ לחלוק על פסק השיטה לא נודע למי. די"ל דכיון דירוש א' כבר נכנס תחת המוריש, הוא כבר קם תחתיו באותם נכסים, ולא יורש אחר. וי"ל דמההיא טעמא פליג החי' הר"ן ע"פ לש', כעין הרשב"א הנ"ל "כל שזכה מכח ירושה, א"א להפסיקה ולתתה לבנו האחר. שהרי הוא כמצוה על נכסים שאינו שלו, וא"כ אפי' היכא דהשני ג"כ הוי ראוי ליורשו". כלומר משום דנעשית של יורשין, ולא של מוריש, א"כ לא מהני הא דהשני שבא אחריו ג"כ הוי א' מיורשי המוריש, כיון דמצד היורש הוי הפסק. וא"כ מח' זו בין החי' הר"ן והשיטה לא נודע למי, י"ל דתלוי במח' הרשב"א והנמוק"י בטעם הא דירושה אין לה הפסק.

ירושה אין לה הפסק ומתנת שכיב מרע

הרמב"ן, ורשב"א שם - מק' בהא דירושה אין לה הפסק, אמאי במתנת שכי"מ שקונה היכי משכח"ל. דהלא אינה קונה אלא לאחר מיתה. וכבר קדמו ירושה דאורי' ⁶⁶ וכן מק' בהא, דאיך מהני מתנת שכי"מ ע"י תנאי, דהלא חל מ"מ כיון דראוי ליורשו - אבל הלא בביצה כ. תנו ד' מאה זווי לפלוני ולינסוב ברתו? ובקיד' במי שמחלק נכסיו. דפלוני יתן מאתיים וזו וירש שדה פלוני? וכן מגמ' קמב. מתנת שכי"מ לכשתלד? ות' הרמב"ן "דזהו בכל הא דנתנה התורה רשות לאב להנחיל לכל מי שרוצה, וכן להנחיל לאחר זמן וירושה עוברת ונפסקת מן היורש. ושאני "נכסי לך" כיון דאתחיל בירושה דאורי' והנחילו בה שוב אינה נפסקת ממנו, משא"כ בשותק ואורי' סתם אם מתו בני יירש פלוני זכה" ולכאור' ביאור דב' דשאני היכא דנחשב כמוריש בפועל, ולא רק ממילא. כלומר דאמרי' ירושה אין לה הפסק, טפי היכא דמורישם בפועל. וע' בחי' הר"ד פוברסקי שם דמבאר הראשונים דאמרי' ירושה אין לה הפסק דוקא בירושה ע"י הנחלה

⁶⁶ ע' לק' קלז. נכסי לך ואחריו לפלוני. דאם הראשון במתנת שכי"מ לא עשה ולא כלום. דאינו אלא לאחר המיתה. וכבר קדמו אחריו - לפי"ד לכאור' צ"ל דירושה ממש חל עם גמר מיתה, קודם מתנת שכי"מ דאחר מיתתו.

כריב"ב, דשאני ירושה ע"י הנחלה דריב"ב דכיון שהנחילם אינם שלו, משא"כ סתם ירושה עדיין הוי כאילו הוי דידיה דמוריש ויכול לומר בה אחריו. לפי"ז סתם ירושה עדיין הוי דידיה, משא"כ ע"י הנחלה דריב"ב.

אולם הנמוק"י מביא דעה שחולק דאף דלא הורידם בפירוש בנכסים, כיון שמדעתו יורדין לנחלה, זוכין בכל הנכסים מדין ירושה, ושוב אין לה הפסק. ושאני אחריו משאר תנאים. דכל תנאים בשכי"מ הוו כמעכשיו. כיון דבתנאי בעלמא תלה ליה למילתיה, משמע דמעכשיו. ואחריו שאני דקיי"ל דלאו כמעכשיו, דהראשון יכול למוכרה. אבל הנמוק"י ס"ל כהרמב"ן - דתק"ח דרק היכא דהמוריש מחזיקו בנכסים כאו' נכסי לך, אבל כל שאינו בא (אלא) מכח ירושה, תק"ח דמהני מתנת שכי"מ. ושאינה ירושה ממש. אלא שזוכה מיד. לפי"ז א"א דהוי ממש ירושה למקבל מתנת שכי"מ, לאחר שהראשון כבר זכה בה מתורת ירושה, אבל מתנת שכי"מ הוי מתנה דזוכה בה מיד. וע' בשו"ת הרשב"א ג, קכה - דהק' אמאי לא אמרי' בתנו מנה לפלוני לאחר שישא פלונית או לאחר שנה. נימא דכבר זכו בה יורשים ושוב אין לה הפסק? ומת' "דז"א דא"כ בטלת כל מתנת שכי"מ. דירושת היורשים חלה עם גמר מיתה. ומתנת שכי"מ אינה אלא לאחר מיתה. וכבר קדמה ירושה ואין לה הפסק." לפי"ז אף דעת הרשב"א דעצם תקנת מתנת שכי"מ הוי דחל במקום ירושה דאין לה הפסק.

הבעה"מ מק' אהא דירושה אין לה הפסק מהא דדף קכט: דתנו שקל לבני בשבת. אם מתו יירשו אחרים תחתיהם - אלמא דאף דהראשונים ראויים ליורשו. אפי"ה אם מתו יירשו אחרים תחתיהם? ות' דשאני לש' נכסי לך דאינו לש' מתנה ממש. והראב"ד⁶⁷ ת' א. שאני הא דתנו שקל. דהוי שיור, ובאמת לא נתן לו הכל מתחלה. ב. שאני היכא כשבאה המתנה לידו מיד, שאינה יוצאה עוד, אבל הכא אין הממון מסור בידם. אלא או ביד שלישי או ביד ב"ד. הלכך אפי' השקל שנתן להם ממש, לאחרים

⁶⁷ דהמשנה קכו: מעמדת את מקומה - ודן בלש' הבעה"מ דלש' "מתנה" מהני - הלא אדרבה מפסיד, דאילו הוה ירושה שמא אין לה הפסק. צ"ע בכונתו דהלא כוונת המוריש להוי מתנה. ולזה שייך לש' דמהני, להגיע לשני. וג"כ צ"ע בלש' שמא אין לה הפסק.

כשימותו. ד"ז הוי חידוש דלכאו' אף דמ"מ הוי ירושה למפרע, ואולי ע"י ברירה, מ"מ שאני היכא דע"י שלישי, ולא בא ליד היורש מיד. ובמאירי - דשאני היכא דהוריד את הראשונים בנכסים, מהיכא דלא השליט את הראשונים בנכסים.

הקצות רמח"א - מביא דעת הב"י בדעת הרמ' דהיכא דהנכסים

ביד שלישי, אף דאמ' בלש' ירושה לבניו. לא אמרי' ביה ירושה אין לה הפסק, ואחרין מהני. והק' עליו המהרי"ט חו"מ ס' עד - דהלא ברשות יורש בכל מקום שהוא, ושאני לש' מתנה דמעקרא מירושה לגמרי. והקצות מסביר דעת הב"י - דמשום מלקד"ה אין המקבל זוכה, דאינו עושה קנין, אלא שהיורשים צריכים לקיים דב' המת. ודעת הרי"ו בש"ך רנב"ו - דאם קדמו ומכרו אין המקבל יכול להוציא מן הלוקח - ולכן אינו מגרע האחרין, ועדיין הוי בכלל ירושה אין לה הפסק, עם חובת גברא על היתומים. ולכאו' הביאור במהרי"ט דשייך מלקד"ה רק היכא דלא פקע זכותו בממונו, דעדיין ביד שלישי, ולא היכא דכבר ירשו היורשים. וכן פליגי בזה במפ' במהרי"ט חו"מ ס' ו - דלא אמרי' מלקד"ה כל דכבר זכו בו היורשים דירושה אין לה הפסק. ולקצות שם רמח"א ס"ק ה - דמלקד"ה אינו מגרע מהא דירושה אין לה הפסק, משום דלא מסלקינן להו מירושתם, אלא שאנו אומרים דעליהם מוטל לקיים דבריו.⁶⁸

ובמלחמות - ומת' קוש' הבעה"מ ממשנה קכו: - "דרק היכא דבא הירושה לידו וחוזר ומפסיק מהם. שכיון שבאת ירושת תורה שנתנו לו רשות להנחיל, אין לה הפסק כשם שנחלה הבאה מאליה אין לה הפסק משעה שחלקו. כך אין נחלה הבאה מעצמו הפסק. שזה וזה תורה." וביאור זו הוי כעין מה שהבאנו לעיל מהרשב"א, ור' יונה דנחלה הבאה מאליה אין לה הפסק דוקא משעה שהחזיק בנחלתו - ולרמב"ן דתלוי בהא דחלקו.⁶⁹

ליד רמה - שייך הא דירושה אין לה הפסק היכא דאמ' נכסי לך.

⁶⁸ ולנתיבות שם ס"ק ו - דלא שייך מלקד"ה כל היכא דאינו זוכה השני, אלא מחמת הראשון. וע' לעיל לגבי מלקד"ה.

⁶⁹ וצ"ע לגבי דינא היכא דהוי ביד שלישי, אבל איכא רק בן א', דא"צ לחלק הירושה כלל.

דמשמע כל נכסי וקננהו לנכסי בירושה דאורי' דאין לה הפסק. וכשאמ' אחרין לפלוני הוי כמתנה ע"מ שכת' בתורה.⁷⁰ אבל בתנו שקל לפלוני. לא נתן לפלוני אלא אותו שקל לשבת.

החי' הר"ן שם כדי לת' קוש' הרמב"ן ממתנת שכי"מ על התנאי - כת' "דמי שנתן אותו כח ירושה שכבר הו"ל, בין בירושה ובין במתנה, הוי כירושה דאין לה הפסק. דנעשה כיוורש של תורה וכאילו שתק ולא אמר כלום, שהרי לא חידש בירושתו שום דבר. וכשמתנה, הוי כמתנה על נכסים של אחרים - אבל שכי"מ דנותן כל נכסיו לבניו, ואמ' דרק אם יעשה דבר זה, ובתנאי. כבר הוציאם מירושה של תורה שהיורש יכול למכור בשלו, ואלו אינם יכולים למכור. שאם ישלים האחר תנאו יזכה בה... ואם צריך לעשות בממון כך וכך. אינו כירושה דיש אחרים זכות בה, "עכ"ל. לפי"ד הא דירושה אין להפסק משום דירושה שייך דוקא בממון דאין לאחרים זכות בה, וכל דאיכא אחרים רשות בה, אינה ירושה - ויש להוסיף דהיא גופה משום דא"א להיות להם לחלוטין, ובלי הפסק.⁷¹

התור"ד שם מסביר הא ד"ירושה אין לה הפסק. שהרי לא יכלו היורשים לעולם עד ראובן. א"כ זה שאמ' ואחריו לפלוני אינו אלא כמפליגו בדב'. שלעולם לא תהיה אחרית לאותו ראשון, "עכ"ד. ודב' צ"ב דלכאור' אף במכירה ובמתנה ג"כ נימא דאחרין לא מהני משום דליכא אחרית לאותו ראשון. ומסתמא הביאור דשאני מה שזוכה בו ע"י ירושה, דהוי לא רק לדידיה, אלא אף לדורות. ולכאור' ראייה לדבר הוי מה דאין רוח חכמים נוחה במי שמעביר אחסנתא, אף מברא בישא לברא טבא. [קלג:] ובכתוב' נב: ביארו ד"ז משום ד"לא ידיעא מאי זרעא נפיק מיניה". ולכאור' אמאי מסתכלין אזרעא דנפיק מיניה, ולא אמרי' דאין דנין אלא לפי אותו שעה, ואין לדיין אלא מה שענינו רואות באשר הוא שם? וי"ל דשאני ירושה, דאף עכשיו, לא הוי רק לדידיה, אלא אף לדורות הבאים. וע"פ

⁷⁰ וכן מפר' בגמ' קלג.

⁷¹ וע' בזה שיטות הקצות והנתיבות רמח"א לגבי קנין פירות (ולכה"פ גוף לפירות) דמ"מ אמרי' ביה ירושה אין לה הפסק. וי"ל דתלוי אי אמרי' להיפך, דכיון דאיכא שום זכות ליורשים, אף לקנין פירות בלבד, אמרי' דמשו"ה א"א לשום שעבוד אחר לחול עליו, אף קנין הגוף.

סברא זו יש לדון באימה במה שחידש כדבר פשוט האגר"מ חו"מ ח"ב ס' נ - דכת' שם, דאף דאסור להעביר אחסנתא מברא בישא, זהו רק ממי שאינו נזהר כ"כ במצוות, אבל ממחלל שבת בפרהסיא יכול להעבירו ממנו. וטעמו ע"פ הש"ך שפח"ב - דמותר לאבד ממון המסור ע"י גרמא וגרמי, לכן כ"ש להעברת נחלה דאינו מזיק ככל, אלא מונעו. ואולי יש לצדד לומר דשאני נכסיו הבאים ע"י ירושה דהוי אף לבניו אחריו, וא"א לקונסם.⁷² אבל למעשה כבר פסקו הראשונים דיכול לקנוס את המומר בירושתו [ע' רמ' נחלות ו,יב - ותרומה"ד ס' שמט, חו"מ ס' רפב,ב].

וע"פ יסוד הנ"ל, יש להבין שיטת המהרי"ט חו"מ ס"ו - דלא מתקיימת נחלה דאור' אלא בקרקעות. ומביא ראיה מהא דכתוב' פ"י דלא תקנו חכמ' כתובת בנין דכרין היכא דליכא מותר דינר בקרקעות. דמעקרא נחלה דאור'.⁷³ והביאור משום דרק קרקע עומדת לעולם, ושייך להנתן לדורות, ולא רק כמטלטלי דכליא בהו קרנא. ואף דלא נראה כמהרי"ט דירושה דאור' הוי דוקא בקרקעות, עדיין יש לחלק בין ירושת קרקעות לירושת מטלטלין. דע' בדב' הרי"ף ב"ק ט. דהלכה כרב דבטלה מחלוקת. הלכך בב' אחין שחלקו וא' נטל קרקע וא' נטל כספים ובא בע"ח. דינא דאזיל האי ושקיל כספים. וא"א למימר להכי נטל כספים, עכ"ל. ומסתמא הביאור כהנ"ל דאף דכבר חלקו, א"א לא' מן האחין לקבל כסף במקום קרקעות משום דעיקר ירושה הוי בקרקעות דקיימי לעד. ודלא כהבעה"מ - דכת' אלא לדידן דתקנו רבנן לגבות אף ממטלטלי אף מיתמי. הו"ל כזה נטל קרקע וזה נטל קרקע. והמלחמות חולק עליו בתקיפות דכיון דירורשים הם ואמר' דהאי הוא דאורייתא להון אבוהון. בכל מילי נמי בטלה מחלוקת. אף בזה, הביאור היא דאין עיקר היורשים על שוויות, אלא אעיקר הנכסים, ובפרט לגבי קרקעות. וע' ב"ב קכב. דאטו בשופטני עסקי' דנוטלים ממון

⁷² ובסברתו הראשונה דאין להסתפק בזרעא מעליא, דאין מחנכין את בניהם לתורה ומצוות. ויש לדון בדבריו.

⁷³ ואף דהק' עליו האחרונים מהא דב"ב קלג: - דמבואר דשייך אעבורי אחסנתא אף במטלטלין בעליתא דדינרי - וי"ל דמ"מ עיקר נחלה הוי בקרקעות - ואינו רצון חז"ל לתקן נגד עיקר נחלה. [וע' נחלת שבעה כא,ד - דאית בהו עגמת נפש טפי, כשניתנים לבנות ולא בנים - ולכן אין נוהגין ליתן קרקעות בכלל השטר חצי זכר.]

ומסתלקין מנחלתם (בא"י).⁷⁴ ומוכיח כן מסוגיין דאף דמיירי בלקוחות באחריות, מ"מ אמרי' דהאי ברא והאי לאו ברא. (כלומר דכולם צריכים לפרוע מקרקע שירשו, ולא רק לקבל מעות כנגדו) ואטו בשופטני עסקי' דשקיל קרקע דקאי באפי בע"ח, ולא לשקול נגדו כספים. והרמב"ן מוסיף דאף דתקנו לגבות ממטלטלין. אפ"ה לא הוי מטלטלין כקרקעות לגבי יורשים.

הרשב"ם ב"ב קז. מוסיף ביאור בהא דצריכים כולם לפרוע חובת אביהם גורם להא דבטלה חלוקה, וז"ל - "אי יורשים. תורת יורשים הוו לפרוע כולן חובת אביהן, ומשום חלוקה לא אסתלק מקרקעי בע"ח דאבוהון. דס"ל יש ברירה - וכן לענין חזרה ביובל - וכיון דיורשים הם הלכך מחצית חלקו יחזיר לו, "עכ"ד. ויש לבאר דב' דה"א דכיון דכבר חלקו נימא דאסתלק שעבוד הבע"ח, וי"ל משום דכבר הגיעו לכא"א חלקם שא"א להסתלק מהם, קמ"ל דמ"מ צריכים לפרוע. ובטלה חלוקה כזה דבלא"ה היה ראוי להתקיים לעולם.

וע' רמב"ן שם - אף לדעה דאחין שחלקו לקוחות, מ"מ אין מחזירין ביובל. משום דירושה לא אמ' דתהדר.⁷⁵ כלומר דהוו כלקוחות בתורת ירושה שאין לה הפסק.

וכן בדב' הרמב"ן בהשמטה האחרונה לסה"מ - בהא דהרמ' לא מנה מצ' אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה, וכן בעמון, ובשעיר. דהרמ' לא מנאם משום דהן מצוות לשעה, ולא לדורות. והק' עליו הרמב"ן דהא התורה כת' טעם מצוות אלו משום דירושה נתתי לבני לוט ולעשו. "והדבר ידוע שלא תקרא ירושה אלא הדבר הניתן לדורות כמו שנא' בארצנו "כאשר עשה ישראל לארץ ירושתו. וכן הרב עצמו [ר' שורש ג - ד"מצוה שאינה לדורות אינה מורשה. שאמנם ייקרא ירושה מה שיתמיד לדורות כמו שנא' כימי השמים על הארץ"] הביא מלש' מורשה קהלת יעקב שהוא לדורות. ולש' חכמ' ירושה אין לה הפסק. וכן בזבח' קיט:

⁷⁴ כמובן דיש לחלק בין א"י לשאר מקומות.

⁷⁵ דעה דאף למ"ד דיש ברירה. מ"מ אם בא בע"ח בטלה מחלוקת. ותלוי דמ"ס דע"מ כן חלקו ומ"ס משום דלא ע"מ כן חלקו.

מנוחה זו שילה ונחלה זו ירושלים שהיא בית עולמים. ובר"ה יב: לענין מעשר דהקישן הכת' לנחלה דאין לה הפסק. וא"כ טעם המניעה ממלחמות אלה האומות מפני שנתן להם הארץ ירושה. א"כ המניעה גם לדורות שלא נגזול נחלתן ואת אשר הוריש ה' אותם יירשו לעולם.⁷⁶

ועוד בדב' המהר"ל בגור ארי' ר"פ בראשית על דב' רש"י דאמ' ר' יצחק דלא היתה התורה צריכה להתחיל אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, אלא מבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים. שאם יאמרו אומה"ע לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות ז' גוים. הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו - והק' עליו המהר"ל בהא דהוצרך לזה, ואמאי לא אמרי' דכיון דהוה אצל כנען דהוה עבד עבדים. נימא ביה מה שקנה עבד קנה רבו?⁷⁷ ות' בא' מת' דאצל מצות התלויות בארץ כת' וירשתה וישבתה. ולא נקרא ד"ז מה שבא להם ע"י עבד שלהם ירושה, כי לש' ירושה משמע שהוא שלך מאבותיך. ומה שאמ' לסטים אתם, אינו ר"ל לסטים ממש, רק ר"ל דרך לסטים לקחתם הארץ, ואינו דרך ירושה.

וכן לגבי תורתנו הקדושה, מורשת קהלת יעקב - ולכן הובטח לנו שלא תשתכח תורה מישראל - "כי לא תשכח מפי זרעו."⁷⁸ והלואי דנחזיק בה בכל כחנו בירושתנו היפה, המעביר מעלינו כל שעבוד

⁷⁶ וע' בדב' הנוב"י מהדו"ת יו"ד ס' קסא - בביאור החילוק בהא דסנהד' ק. אביי היה מתקשה בהא דהקב"ה עתיד ליתן לצדיקין מלא עומסו - ומביא מימרא דרבא ב"מ דעתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק שי עולמות - והק' הנוב"י דאמאי הביא מימרא דרבא ב"מ, ולא ממשנה שלמה מס' עוקצין? ות' דבאמת איכא חילוק בין הא דא' במימרא דעתיד ליתן לכל צדיק שי עולמות, להא דא' במשנה דעתיד להנחיל. דאביי היה ס"ל דאף דא"א לקבל יותר ממה דא' בחללו של כל העולם, ולכן א"א ליתן לו. אבל מ"מ שייל בלש' הנחלה דנתינה דוקא במה שבידו, והנחלה שייך אף במה דלא בא בידו כלל [ע"פ ב"ב קיד: - להוי יורש בקבר להנחיל לקרוביו] - ולכן שייך להנחיל לו שי עולמות. דאם יש לצדיק בנים ובני בנים שאינם צדיקים שיזכו מצד עצמם, יקחו חלק אביהם. ונ"ל בביאור דב' דהנחלה אינו שייך לא' בלבד, אלא לו ולדורותיו.

⁷⁷ כמו שכת' הרמב"ן בראשית ט, כו: י, טו.

⁷⁸ שבת קלח:

מאחרים,⁷⁹ ויתקיים בדורותנו "ונהיה אנחנו וצאצאינו ואצאצי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה."

---

⁷⁹ כדאי' באבות דכל המקבל עליו עול תורה מעבירין הימנו עול מלכות ועול ד"א.